III

DRAGOMIR

Trecuseră patru ani din ziua în care Adrian ascultase, din gura lui Stavru, povestea Chirei. Cu toate cercetările și silințele pe care și le dăduse pentru ca să poată întîlni pe nenorocitul limonagiu și să-l încredințeze de dragostea și prietenia lui, nu izbutise să dea de el. Îl credea mort. Și existența, atît de zbuciumată acum a neastîmpăratului nostru tînăr, își urmă destinul.

Dar destinul acesta îl slujea de minune, cel puțin în ceea ce-l interesa mai mult în viață : nevoia de a privi fără încetare în gheena sufletului omenesc. Și cu toate că aceste gheene sînt rare și grele de descoperit în cadrul de nepătruns al mulțimii fără de nume, Adrian știa să le caute și să le descopere. Cîteodată le întîlnea din întîmplare.

Astfel, într-o seară de plictiseală chinuitoare, el își tîra pașii greoi pe strada Darb-el-Barabra din Cairo, unde se afla de vreo lună, și intră într-o cafenea-restaurant evreo-român, loc cosmopolit, cercetat de indivizii de toate condițiile și de toate moralitățile. Între clienții domnului Goldstein nu era nici o afinitate sufletească — se bănuiau între ei și adesea se dispretuiau. Ceea ce-i aduna laolaltă era știuca umplută ovreiește și țuica românească. Adrian făcea ca ei, ori de cîte ori avea cu ce, și în seara aceea avea. Dezgustul său însă pentru această cîrdășie era vădit. Pentru a ocoli vreo întîmpinare neplăcută, el se strecură cu ochii în pămînt, pînă în fundul sălii, unde se adunau

clienții de mîna a treia și unde mesele n-aveau fețe de masă. De acolo asculta și își cerceta tovarășii.

„Cîtă asemănare între omul acesta și Stavru !“ gîndi el, în vreme ce mînca știuca, aruncînd priviri piezișe spre cineva, așezat în profil în partea cealaltă a crîșmei.

Sărăcăcios îmbrăcat, neras de-o lună, îmbătrînit, omul acesta ședea nemișcat, cu bărbia rezimată-n palmă, și privea în neștire spre intrare, cu un pahar de țuică dinainte. Avea în înfățișarea lui acele stigmate respingătoare care produc dezgust. Totuși, fără a bănui existența vreunui Stavru în Egipt, Adrian se simți înduioșat pentru acest bătrîn stingher, tăcut și nepăsător. Ar fi voit să-l vadă din față, însă omul nu se clintea din loc, părea înțepenit.

Atunci, folosindu-se de obiceiul oriental care îngăduie oricui să cinstească pe orice necunoscut de teapa lui sau mai de jos, chiar și numai așa din senin, Adrian chemă chelnerul și-l rugă să ducă, din partea lui, o țuică omului care ședea în colț. Asta trebuia să prilejuiască neîndoios un schimb de mulțumiri și de urări. În loc de așa ceva și spre marea mirare a lui Adrian, necunoscutul refuză consumația, pe care n-o ceruse.

— E din partea domnului de colo, spuse chelnerul arătînd pe Adrian.

— Puțin îmi pasă, răspunse omul fără să privească spre locul ce i se arăta.

Sunetul vocii însă îi ajunse lui Adrian pentru ca să recunoască pe Stavru. Se sculă, mișcat, și-l apucă de umăr. Cu glasul tremurînd, îi șopti la ureche, așezîndu-se lîngă el :

— E cu putință ? Tu ești ? Aici ?

— Ce, nu știai ? întrebă Stavru, la rîndul său, privindu-l fără urmă de mirare și bănuitor.

— Cum ? făcu Adrian uluit. M-ai văzut intrînd și n-ai venit să mă îmbrățișezi ? Și încă respingi cinstea pe care ți-o trimit din simpatie ? Ce-i cu tine ? Te-ai făcut atît de ursuz, de cînd nu ne-am mai văzut ?

— Așa se întîmplă cu oamenii la bătrînețe, mai ales cînd duc o viață ca a mea : simpatiile nu le mai ajung...

— Dar eu nu-s nimic mai mult decît o simpatie pentru tine ?

— Eu vorbesc de „cinstele“ astea din simpatie, sau d simpatia care poate încăpea într-o „cinste“... Cît despr tine...

— Ei ? Cît despre mine ?

— Deocamdată e o deosebire : tu urci colina vieţii, p cînd eu o scobor, iar între noi stă culmea. Şi-apoi...

Stavru privi bănuitor împrejur şi tăcu.

— Nu ţi-e foame, Stavrule ? întrebă Adrian cu dragoste.

— Da, mi-e cam foame.

— N-ai vrea să mănînci şi tu ştiucă umplută ? Aici se găteşte minunat.

— Ştiucă, broască ori elefant, comandă ce poţi... dar fă o „cinste“ mai acătării decît un păhărel de ţuică, pe care mi l-aş fi putut plăti singur, răspunse Stavru.

Şi cu un aer plictisit, îşi petrecu palma peste chipul zbîrcit.

*

Cam după vreun ceas, înaintea unui pahar cu vin, în odaia lui Adrian — luminată de-o lampă cu gaz — şi încălzit de sinceritatea tînărului său prieten, Stavru ardea cele din urmă picături de untdelemn din candela sfîntă care susţine sufletele celor pătimaşi.

— Acum, cînd ţi-am făcut cunoscută ultima şi bizara mea încarnaţie de negustor de piei de cloşcă, ştiu, dragă Adrian, că dacă nu m-ai vedea în halul în care sunt, te-ai grăbi să mă întrebi ce s-a mai întîmplat cu Chira, adică să-ţi povestesc istoria micului Dragomir de altădată. Dar pentru tine sunt gata iar cu mintea în vremile acelea demult trecute, deşi vei fi ştiind cît te doare cînd răscoleşti prin cuferele îndepărtatelor călătorii.

Cînd am scăpat de pe corabia lui Nazim-Efendi, la Constantinopol, trebuie să fi avut vreo cincisprezece ani. Tînăr, frumos şi prost, eram îmbrăcat şi împopoţonat ca un fecior de prinţ. Numai hainele de pe mine trebuie să fi preţuit cît un cal arăbesc ! Dar-mi-te ceasul, comandat pentru mine şi lucrat de ceasornicarul sultanului ! Dar

inelele, de care îmi erau pline toate degetele! Dar fesul cusut numai în fir de aur! Iar pe deasupra, multe lire turcești, care îmi îngreunau buzunarele și făceau să-mi cadă șalvarii. Aveam cu ce trăi zece ani, fără să mă obosesc să dau măcar din deget.

Dar, pentru ca să trăiești, nu-i deajuns să ai numai avere. În suflet purtam o durere grea, și în inimă închideam o naivitate și mai apăsătoare — doi călăi care ajung să răpună repede o fire prea simțitoare. Durerea era și dorul meu de Chira și de mama, cele două ființe pierdute și care îmi erau atît de trebuitoare în viață. Naivitatea era zadarnica mea încredere că, odată liber, oamenii mă vor ajuta să le regăsesc. Iar pentru ca să pot da de ele, eram gata de orice jertfă.

Eram gata, fără să-mi dau seamă, chiar și la jertfirea trupului meu, viciat acum și obișnuit cu noua lui stare, căci în viață te obișnuiești cu totul, și cu viciul mult mai ușor decît cu oricare altă treabă, care-ți pare grea la început. Și asta e atît de adevărat încît, captiv fiind, de cîte ori nu-mi spuneam: „Ah! dacă Chira și mama ar fi cu mine, n-aș dori să mai plec niciodată de aici!"

Mă simții atît de fericit cînd mă văzui scăpat ca prin minune din capcana mea aurită, încît (Doamne, iartă-mă!) uitai și de Chira și de mama! Nu mă mai temeam de asupritorul meu. Corabia lui își ridica ancora chiar în clipa în care — printr-o neprevedere a lui — izbutisem să pun piciorul pe țărm. Și îndelung după asta, în revărsatul zorilor, alergînd pe cheiul Bosforului, îi aruncai toate ocările, dîndu-i cu tifla:

— Du-te la toți dracii! Împuțitură parfumată! Să dea Dumnezeu să înceapă o furtună tocmai cînd vei fi pe Marea Neagră și să-ți mănînce hoitul peștii adîncurilor! Amin!

După ce corabia blestemată pieri, în suflet mi se aprinse o bucurie fără seamăn. Începui să alerg încotro vedeam pe străzile murdare ale Galatei, călcînd peste cozile nenumăraților cîini rîioși, ciondănindu-mă cu vînzătorii de salep, dînd peste cerșetorii orbi, și răsturnînd narghilelele fumătorilor de pe trotuar. Asta din pricină că cele ce vedeam și neașteptata mea libertate mă zăpăciseră

cu totul. Trecătorii mă crezuseră nebun, iar un ceauş mă opri, fără să mă atingă, mă salută cuviincios, şi-mi spuse cu atîta politeţe, încît mă pufni rîsul :

— Cuconaşule, nu vă supăraţi că îndrăznesc să vă spun, dar nu stă frumos pentru părintele dumneavoastră, beiul, cele ce faceţi ! Care este ilustrul vostru nume ? Unde este guvernorul dumneavoastră ?

— Ce-i aceea „ilustru" şi „guvernor" îl întrebai, ridicîndu-mi şalvarii, care-mi căzuseră pe vine.

Şi fără multă vorbă, îi întorsei spatele. Un călăreţ fugea la trap, iar stăpînul calului alerga îndărătul lui, ţinîndu-se de coada calului. Asta-mi plăcu afară din cale, şi-o luai şi eu la goană, pînă mi se tăie răsuflarea.

Această primă zi de libertate, fu singura din vremurile acelea în care bucuria mi-a fost întreagă, fără cea mai mică grijă, întru nimic stingherită. Îmi venea să fac tot felul de năzbîtii deodată : să trec peste poduri, să mă duc la Cornul de Aur, să intru în lupanare unde dansau femei cu pîntecele gol, să mă urc pe străzile piezişe care merg spre Pera. În sfîrşit, mă hotărîi să mă plimb călare, şi alesei calul cel mai frumos. Stăpînul lui era cuviincios şi binevoitor. Mă ajută să încalec şi-mi scurtă scările după măsură. Băgînd de seamă că nu mă pricep la călărie şi că nici nu prea ştiu încotro vreau să merg, mă învăţă cum să ţin frîul şi mă întrebă unde mi-ar plăcea să mă plimb.

— Pretutindeni răspunsei eu, înţepenindu-mă în scări.

— Pretutindeni ? făcu el mirat, dar luminăţia-voastră n-ar putea să meargă deodată în toate părţile. Trebuie să vă alegeţi o ţintă.

— Dacă-i aşa, du-mă spre colinele cele, ce se oglindesc în Bosfor.

Şi, mînat de el, mă îndreptai spre Ildiz-Kioşc şi Dolma-Bakce, care mă minunară şi îmi umplură sufletul cu cele mai năstruşnice închipuiri. În timpul acestor lungi şi dulci ceasuri, vrăjit de legănările calului, care mergea la pas, şi de frumuseţile ce se perindau pe dinaintea ochilor mei, trupul, sufletul, întreaga mea fiinţă nu mai aparţineau lumii acesteia. Tot trecutul meu se năruise. Uitasem cine eram... Uitasem şi de omul care conducea calul de că-

păstru și care nu crîcnea o vorbă. după cum nici eu nu-i puneam cea mai mică întrebare ; și tot timpul cît ținu această plimbare de neuitat, nu deschisei gura. Ca prin vis, simții, într-un tîrziu, că se oprește calul și auzii o voce de nerecunoscut, mieunînd parcă :

— Efendi, e tîrziu... Acum se înnoptează. Mi-e foame, după cum trebuie să-i fie și calului. N-ar fi vremea să vă duc acasă ?

Înțelesei că trebuie să descalec, și mă dădui jos aproape zăpăcit. O senzație dureroasă între picioare, mă făcui să-mi pierd cumpătul și mă așezai la pămînt.

— Voiți să rămîneți aici ? mă întrebă omul.

Îi făcui un semn afirmativ cu capul și scosei o liră turcească pe care i-o dădui. Știam că trebuie să plătesc, dar n-aveam nici o idee despre valoarea banilor, nici despre aceea a celor trebuitoare în viață.

— Trebuie să-mi dați trei cereci, îmi spuse el, poate aveți mărunțiș.

Fără să-mi dau seama ce fac, vrui să-i mai dau două lire.

— Nu, Efendi, mi-ați plătit prea mult și n-am de unde să vă dau restul.

— Nu-i nimic, păstrează tot ! șoptii.

— Vai de mine, pentru banii aceștia ar trebui să muncesc o săptămînă !

— Nu face nimic ! Ia-ți-i dumneata...

— În numele lui Alah, nu-mi trebuiesc ! urlă el. Puternicul vostru ar avea dreptul să-mi taie capul, de-aș face una ca asta ! Nu, nu-mi trebuiesc !

Și, deșertîndu-și chimirul, îmi vărsă în brațe o sumedenie de cereci, beșlici și metilici, ceea ce mi se păru nesfîrșit de mult, apoi se temeni de nenumărate ori, încălecă și dispăru.

Rămăsei singur pe pajiștea verde a unui drum curat și frumos, care mergea de-a lungul unui canal. Privirea mea, ațintită asupra apei liniștite, absorbea setoasă vedenii de povești orientale : umbrele palatelor și chiparoșilor pe care soarele în apus le culca pe luciul întunecat al Bosforului, iar mai încolo, cît cuprindeai cu ochiul, era o perindare nesfîrșită de culori aprinse, pete de aur și de aramă, limbi de foc, mistuindu-se în depărtări, frînte de

colinele cu dîmburile liliachii, răsturnate de oglindirea mării.

Cum, atît de frumos e pămîntul ? Nici idee n-avusesem pînă atunci. Pentru întîia oară vedeam atîtea minunăţii. Salonul mamei şi cuşca plutitoare a lui Nazim-Efendi umpluseră toată viaţa mea trecută. Atît de tare mă adîncii acum în beţia acestei zile strălucitoare şi mai cu seamă în visările sfîrşitului ei crepuscular, încît se înnoptase cînd tresării, readus în simţuri de un cîntec duios ce venea dinspre o luntre cu vîsle, care luneca încet, nu departe de mine. Unde eram ? Unde aveam să mănînc ? Unde să dorm ? Şi unde era Chira, mama ? Înspre ce inimă iubitoare urma să-mi îndrept paşii ?

Mă pornii deodată pe un plîns cu hohote, îmi răcnii tot pustiul sufletesc ce-l simţeam, şi lacrimi fierbinţi îmi inundară obrajii. Vîslaşul mă auzii şi cîrmi spre mine, însă cînd fu la vreo doi metri de ţărm, îşi lungi gîtul, mă cercetă un minut, apoi se depărtă, strigîndu-mi pe greceşte :

— Eeh ! sufleţelule ! Ce te boceşti aşa ? Nu cred să fii atît de nenorocit, că doar te văd poleit cu aur !

Din noaptea aceea, nu mă mai încred în oamenii cu vocea frumoasă.

Îmi ţipai singurătăţii toată durerea, toată jalea unei gingaşe adolescenţe, dată pradă nemiloasei vieţi... Nici aurul acesta care-mi îngreuia buzunarele, nici inelele scumpe care îmi împodobeau degetele, nici ceasul acela domnesc nu fură în stare să-mi dea vreun sfat, să-mi aducă vreo mîngîiere. Valoarea lor se nărui în ochii mei. Aş fi dat totul, pînă şi cămaşa de pe mine, aceluia care mi-ar fi scos în cale nu pe Chira, nici pe mama, ci numai o şuviţă din părul lor, ea mi-ar fi dat mai multă putere decît tot metalul acesta blestemat, mi-ar fi alinat inima mai mult decît toate nestematele acestea.

Îmi răzimam fruntea înfierbîntată de fiecare copac al drumului întunecat ce ducea spre oraş, şi coaja fiecăruia dintre ei o scăldai cu lacrimile mele. Îi strîngeam în braţe şi nepăsării lor repetam fără curmare :

— Mamă !... Măicuță !... Chiro !... Surioară ! Unde sunteți ? Eu am scăpat... Și nu știu încotro s-apuc... Și-i noapte... Și pe-aici e atîta lume... atîția oameni... Dar nu-i Chira, nu-i mama !

Deodată, la o cotitură, o lumină puternică îmi luă vederile. Doi „deschizători de cale", cu pulpele goale și cu făclii în mîini, trecură în goană, strigînd :

— La o parte !

De-abia avui timpul să mă feresc din fața unei trăsuri luxoase care trecea, cînd un bici pocni și simții o arsură peste gît și bărbie. Din vremea bătăilor tatii și ale fratelui meu nu mai suferisem atîta durere.

Mă ridicai bîjbîind. Drumul era acum și mai întunecat ca înainte, și o frică groaznică mă cuprinse. Începui să alerg cît mă țineau picioarele, fără să scot o vorbă, temîndu-mă de propria-mi răsuflare și de țiuitul vîntului în urechi. Într-un tîrziu începură să apară cîteva case, apoi străzi curate, uliți murdare, lume, negustori care țipau, cîini care abia se mișcau și, în sfîrșit, mă prăbușii leșinat, undeva pe un maidan.

Îmi revenii sub silințele unui om care voia să mă ridice și — la lumina lunii — zării un chip care parcă ar fi fost al lui Ibrahim, pescarul de raci de la Catagaț. În aceeași clipă, în sufletul meu se redeșteptă nădejdea de a regăsi pe Chira și pe mama. Mă înlănțui de gîtul omului aceluia, care mirosea a jeg și a tutun și strigai, cutremurat de plîns :

— Sunt un nenorocit : am pierdut pe soră-mea și pe mama ! Ajută-mă să le găsesc și-ți dau toți banii din buzunare, toate inelele, ceasul și hainele de pe mine...

— În numele lui Alah, nu țipa așa ! îmi șopti bătrînul, apăsîndu-mă peste gură, cu palma lui jilavă.

Apoi, ridicîndu-mă, adăugă :

— Vino cu mine !

Îl urmai. Abia atunci băgai de seamă că pe braț, ducea un coș cu rahat, cu care de bună seamă își cîștiga pîinea

Merserăm mai bine de-o jumătate de ceas. El tăcea : eram cu desăvîrșire prostit. Niciodată, pînă în seara aceea nu bălăcisem printr-atît noroi, niciodată nu-mi mai fusese dat să văd mahalale atît de murdare, nici o sărăcie atît de cumplită. În sfîrșit, el mă trase într-un fel de ma-

ghernită, unde nu erau decît o saltea și un urcior cu apă, ambele pe pămînt. Atîta tot.

— Acum spune-mi ce-i cu tine ! îmi zise el, lăsîndu-și panerul și așezîndu-se turcește pe marginea așternutului.

În mai puțin de un ceas, îi povestii toată istoria mea, pe scurt, dar toată, fără să-i ascund nimic, începînd de pe cînd eram lîngă mama, pînă cînd fugii de pe corabie. El mă ascultă fără să scoată un cuvînt. În sfîrșit, se ridică în picioare :

— Culcă-te colo, îmi zise, arătîndu-mi salteaua. Asta-i tot ce-ți pot spune în astă-seară !

Rămăsei mirat, dar pe de-a-ntregul încredințat că mă va ajuta să-mi regăsesc ființele dragi pe care le căutam.

Căzui ca un buștean și adormii privind pe binefăcătorul meu, care înlemnise într-un colț, cu ochii ațintiți asupra mea.

A doua zi mă deșteptai de cu noapte :

— Trebuie să plecăm...

— Ca să căutăm pe Chira ? întrebai grăbit.

— Nu, copile, nu ca s-o căutăm pe Chira, dar pentru ca să nu ne mai întîlnim niciodată, căci aurul tău e piază rea. Sculele și hainele tale sînt purtătoare de nenoroc. Alah să te aibă în paza lui !

Și după ce încuie ușa, mă lăsă afară, depărtîndu-se cu panerul său de rahat.

*

Bătrînul acesta, împreună cu ceaușul, barcagiul și stăpînul calului luat cu chirie, fură singurii patru inși, singurele ființe cinstite, cum multă vreme n-aveam să mai întîlnesc, iar această primă zi de libertate fu singura la amintirea căreia putui să-mi mai desmorțesc inima.

Cel dintîi pas pe care-l făcui din clipa aceasta mă duse de-a dreptul în prăpastie.

Părăsit într-un chip atît de crud, uluiala mea fu așa de mare încît — crezînd că bătrînul e nebun — n-avui măcar puterea să plîng, să deznădăjduiesc. Nu-mi venea să cred într-atîta răutate. Primul meu gînd fu să plec cît mai curînd în căutarea unor oameni cu inimi mai bune.

Viața m-aștepta la o cotitură, ca să mă servească de minune.

Nu-mi dau seama prin ce ciudățenie copilărească îmi vîrîsem în cap ideea fixă că maică-mea continua și acum să-și îngrijească ochiul în vreun spital din Stambul. Cu ea, îmi spuneam, trebuie să-mi încep cercetările. Cu gîndul acesta înrădăcinat în creier, o pornii, întrebînd pe trecători cam în ce parte era mijlocul orașului. Toți mă îndreptară spre Pera, unde ajunsei cu vreun ceas înainte de amiază.

Mi-era foame de nu mai puteam să mă țin pe picioare. Căutai ceva de mîncare într-o uliță laterală, de unde venea miros de friptură de oaie. Lîngă colț, înaintea unei prăvălioare, un om făcea vînt deasupra unui grătar, pe care se frigeau o mulțime de frigărui. Cu fesul pe ceafă și cămașa întredeschisă, lăsînd să se vadă un piept arămiu și păros, negustorul își întorcea marfa, se învîrtea într-un picior, își da ochii peste cap și striga cît putea :

— *Kebab ! Kebab !*

Intrai în prăvălia deșartă și cerui pîine și *kebab*. La o masă murdară de lemn, înghiții aproape pe nemestecate o jumătate de pîine, trei frigărui și băui apă. Apoi, scoțînd un pumn de bani de aur, argint și aramă, îi întinsei să ia ce-i datoram :

— Ia-ți cît costă mîncarea, îi spusei.

Negustorul tresări, mă ținti cu ochii, privi pe furiș spre ușă și luă, cu îndrăzneală, o liră de aur, pe care o strecură iute în chimir. Pe cînd ieșeam, mă gîndeam : „Una din două : sau o masă costă cu mult mai scump decît chiria unui cal pe-o zi întreagă, sau că tîlharului acestuia puțin îi pasă că «puternicul meu tată» ar putea să-i reteze capul !"

Nerăbdător să dau cît mai curînd de un om cumsecade, care să mă ajute din inimă în planul meu, mă îndreptai spre cea mai mare cafenea ce-mi ieși înainte în piața aceea. Mă gîndeam : „E mai cuminte să mă adresez celor mari și nobili : ei n-au nevoie să mă fure și nici nu li-e teamă de podoaba mea de aur.

Judecata mea fu exactă. Mă îndreptai mai întîi spre un văcsuitor, cum vedeam că făceau și alți oameni cu ghetele murdare ca ale mele. De data asta însă fusei mai dibaci : trăsei cu ochiul la cît plăteau alți inși văcsuitorului, și-i dădui și eu cît mai puțin — un metelic. Apoi, curat oglindă, intrai în cafenea.

Mă zăpăci zgomotul asurzitor al glasurilor, zarurilor și pulurilor de table. La mese, aproape n-aveai loc, toți jucau cîte un joc. În adevăr, aici nu era decît lume bună, mărimi, civili și militari. Mă strecurai printre mese. Nimeni nu mă luă în seamă și nu păru mirat de bogăția de pe mine, nici chiar chelnerii.

„Cît e de plăcut să ai de-a face cu oameni bine crescuți ! mă gîndii. Aici te simți mai la locul tău decît printre calici."

Mă așezai pe-un scaun, lîngă doi jucători de șah, și poruncii o cafea cu caimac și-o narghilea. Din nou căutai să-mi dau seama cum plăteau ceilalți consumatori. Și care nu-mi fu mirarea cînd văzui că pentru un bănuț de argint, un cerec, puteai să bei zece cafele și să fumezi tot atîtea narghilele, cu bacșiș cu tot.

Cercetai chipurile celor doi jucători, vecinii mei, un ofițer și un civil, amîndoi încă tineri, cu totul adînciți în jocul lor. Ei îl fixau cu atîta atenție, încît pe mine mă apucă durerea de cap. Îmi părură simpatici, mai ales figura cam bosumflată a ofițerului lîngă care ședeam. Vorbeau rar, într-o turcească aleasă, ceea ce îmi plăcea cu deosebire, dar mă și înfiora, căci și Nazim-Efendi vorbea tot pe-atît de distins. Uniforma ofițerului însă îmi inspiră încredere.

„Acesta trebuie să fie un viteaz", gîndii, privindu-i pieptul plin de decorații.

Și fără multă vorbă, mă aplecai spre el :

— Mă iertați, domnule, nu știți dumneavoastră...

Fără să mă privească, îmi făcu semn cu degetul să tac.

Neizbînda asta, pricinuită de un gest atît de familiar, nu mă descurajă și după cîteva clipe mă aplecai din nou să-l întreb, însă n-apucai să deschid gura, că el mă opri cu același semn de deget, iar cu mîna cealaltă înaintă o figură. Atunci, îndrăzneț, nu mă lăsai :

— Mă iertaţi, domnule, nu ştiţi dumneavoastră unde se îngrijesc oamenii care au ochii plesniţi ?

— Cine are ochii plesniţi ? zbieră acesta, aruncîndu-mi o privire care mă înspăimîntă.

— Apăi... mama ! bîigui eu.

— Mă-ta-i chioară ? Şi cine i-a scos ochii ? făcu el, măsurîndu-mă din creştet pînă-n tălpi.

— Nu pe-amîndoi, zisei timid, unul singur.

— Unde ? Cînd ? Cum ?

— Tata, bătînd-o... la Brăila, în România... Acum doi ani.

Ofiţerul păru că-şi iese din fire. Se întoarse spre prietenul său şi repetă dispreţuitor fraza mea :

— O femeie bătută în România acum doi ani, cu un ochi scos, şi pe care o caută acum prin Constantinopol ! Tu înţelegi ceva, din asta, Mustafa ?

— Cum nu ? înţeleg ! făcu celălalt, lucrul acesta trebuie cercetat mai de aproape, dar nu aici ! Şi mîngîindu-mă pe obraz, adăugă : Deocamdată ar trebui să îngrijim de copilul ăsta ; hai să ieşim !

Afară, el chemă un birjar şi urcarăm toţi trei.

Trecură şase luni de dulci nădejdi şi de decepţii crude, de libertate relativă şi de viaţă îmbelşugată, după acest al doilea şi ultim contact cu generozitatea lumii bune, care vorbeşte într-o limbă aleasă.

Scoborînd la uşa lui Mustafa-bei, ofiţerul se despărţi de prietenul său. Omul acesta, pe care nu aveam să-l mai văd decît peste cîţiva ani, în împrejurări de care voi vorbi, îmi azvîrli o privire severă şi plină de dispreţ. Îl luai drept un om rău şi în avîntul meu copilăresc îi spusei beiului :

— Dar ştii că-i mîndru, prietenul dumitale...

— Da, e cam mîndru, dar e un om bun. (Mai vorbea de bunătate şi Mustafa-bei !)

Locuinţa lui era o vilă uriaşă, aşezată în partea de miazăzi a oraşului. Parcul nesfîrşit, care-o împrejmuia, scobora pînă la Bosfor. Casa era tăcută, plină de bogăţii şi de slugi care se strecurau ca nişte umbre, muţi ca mor-

mintele. Însă aerul prietenos care umple orice locuință orientală mă făcu încrezător. Deosebita delicatețǎ a beiului a contribuit mult la aceasta. Nu avea nimic din vicleșugul lui Nazim. Fu încîntător, cuviincios, familiar, tot timpul cît dură și nădejdea mea. N-aș avea să-i reproșez nimic — nici chiar neputința de a-mi îndeplini imposibila mea dorință — dacă, din clipa năruirii nădejdiilor mele, s-ar fi mulțumit să mă dea afară. Dar, pasiunea orientalílor este atît de înverșunată, încît falsifică inimile cele mai generoase și le împinge — fie din răutate, fie din violență — spre aceleași fapte scelerate.

Mustafa-bei îmi cunoscu povestea cu mult mai ușor decît mulți alții de-atunci încoace. Sunt încredințat că omul acesta a fost sincer mișcat de ea, căci nu de puține ori ochii i se umplură de lacrimi în timpul istorisirii mele.

Îmi făgădui că va face pentru mine tot ce-i va fi cu putință.

— Dacă mama ta e în Constantinopol, îmi spuse el mîngîindu-mi mîinile, voi afla-o prin spitale și prin poliție. Cît privește pe Chira, voi trimite mijlocitoare subtile ca eterul și viclene ca vulpea, să iscodească pînă și haremurile cele mai bine păzite. Dacă dăm de ea, pun capul că o scoatem. Cu bani poți obține tot ce vrei în Turcia.

După asta îmi arătă odaia mea și mă dădu în seama unui servitor, care trebuia să îngrijească de mine. Bijuteriile și hainele de pe mine, care — după spusa lui — „erau prea bogate și chiar indecente", fură înlocuite cu altele mai „demne". În schimbul tuturor acestor atenţiuni, mi se ceru un singur lucru : să nu mă mai duc prin marile cafenele și să nu prea ies atît de des în oraș.

— Asta-i în interesul nostru, adăugă el. Nazim nu are să renunțe atît de lesne la prada lui și, într-o bună zi, ai să te pomenești cu o traistă în cap, legat burduf și îmbarcat ca un sac cu ienibahar.

O asemenea perspectivă mă băgă în toți sperieții. Pe loc, mă simții legat de el și de această semi-captivitate care se întredeschidea înaintea adolescenței mele.

*

Există diferite chipuri prin care să dai pierzării un suflet pătimaş. Cel mai lesnicios e să-l iei cu binişorul. Şi cum inima mea pe atunci era plină numai de Chira, Mustafa-bei nu-mi vorbi decît despre ea.

O făcea cu naturaleţă, căci mă iubea sincer, dar dracu s-o ia de sinceritate a pătimaşilor ! De cele mai adeseori nu este decît un narcotic voluptuos.

Mustafa-bei începu prin a introduce pe Chira în casă, botezînd cu numele ei toate lucrurile simpatice. Astfel, aflînd că narghilea şi brăţară, pe româneşte, sunt nume feminine, mi-aduse, pe rînd, cea mai frumoasă narghilea pe care am văzut-o vreodată, apoi o brăţară de preţ. Pe amîndouă era săpat cuvîntul *Chira*, pe care nu ştiui să-l citesc. În sfîrşit, abia împlinisem o lună de şedere în casa lui şi iată că, într-o zi, pe cînd eram în parc, el veni aducînd de căpăstru o iapă admirabilă, tînără, vioaie, capricioasă şi neastîmpărată ca şi Chira :

— Iată pe cea mai frumoasă Chiralină pe care ţi-o pot oferi, îmi zise el. Ia-o, e a ta !

Şi numaidecît mă făcu să încalec şi-mi ajută să mă obişnuiesc cu zburdălniciile ei. Încadrat între el şi servitorul lui, cîteşitrei călări, ieşirăm să dăm o raită prin împrejurimile pitoreşti ce se întindeau în partea de miazănoapte a vilei.

Un fapt trebuie recunoscut înainte de toate : nicicînd, în această epocă de tristă îmbelşugare, desfătările n-au izbutit să mă facă să-mi uit ruina copilăriei, trei zile de-a rîndul. Nu-i mai puţin drept că biata mea inimă se lăsa adesea ademenită de desfătări.

Lungile mele ceasuri de lene — hrănite de cuvintele pline de nădejdi ale beiului — se scurgeau între narghilea şi frumoasa mea iapă, de care nu mă despărţeam decît ca să dorm şi să mănînc şi care, prin particularităţile şi ciudăţeniile temperamentului său, mă făcea să cred că ceva din dragostea Chirei îmi venea prin mijlocirea ei. La rîndul lui, acest nobil animal mi se ataşase în aşa măsură, că era în stare să strice grajdul de cîte ori, în loc să ies la plimbare, întîrziam cu beiul la table.

În felul acesta, Chira era pretutindeni : în ochii frumoşi ai iepei, în orice lucru pe care-l atingeam, în conversaţiile noastre. Chipul Chirei era pe jumătate în casă.

Cealaltă jumătate fu introdusă de mijlocitoarele puse în urmărirea ei. Dihaniile acestea — una mai convinsă ca cealaltă — veneau să mă încredinţeze că Chira se găsea în cîte zece haremuri deodată.

Sub impresia descrierilor lor, de o izbitoare exactitate, în amănunţimile mişcătoare pe care mi le dădeau asupra înfăţişării cadînelor pe care le zăriseră, inima mea zvîcnea să-şi rupă coardele. Le sorbeam cuvintele cu nevinovăţia unui copil de şase ani, şi multora dintre desfrînatele acestea le săream de gît, strigînd :

— Ea trebuie să fie ! E aidoma soră-mea ! Încearcă să te apropii de ea şi şopteşte-i numele meu : Dragomir ! Fă tot ce poţi şi cere-i o fotografie !

Dar pentru ca să poţi vorbi cadînelor şi să capeţi o fotografie, trebuiau bani. Iar ca să închizi ochii curioşilor, să astupi urechile indiscreţilor, să deschizi uşile atît de straşnic păzite, trebuiau încă şi mai mulţi bani.

În mijlocul odăii, cu mîinile în buzunare, privind iscoditor şi ironic, beiul asculta şi zîmbea. Eu îi cădeam la picioare, îl imploram. Şi el împărţea cu dărnicie banii de aur şi de argint, după însemnătatea misiunii.

Apoi, din nou, trecură zile îndelungi de aşteptare, ceasuri triste, goale de orice îndemn de viaţă. Deznădejdea mea nu găsea alt refugiu decît sufletul înţelegător al „Chiralinei“ mele. Împreună cu ea şi înlănţuit adesea de gîtu-i mătăsos, mă avîntam pe căi fără de sfîrşit, în dimineţi purpurii sau în apusuri clocotitoare, în uitări de sine, pline de nostalgii dureroase, de plăceri ucigătoare.

Lîngă mine şi ca un nonsens şi mai jignitor, servitorul călărea — înarmat pînă în dinţi, urmărindu-mă pas cu pas — şi prin tăcerea lui vinovată, el violenta ultima expresie a iubirii mele.

În felul acesta trecu vremea de cu primăvară pînă-n toamnă, din mai în septembrie. Apoi nădejdea mă părăsi deodată.

Fotografiile ce mi se aduseră nu erau ale Chirei și numele lui Dragomir, șoptit la urechile nenorocitelor întemnițate, nu trezi nici un ecou în tainițele întunecate ale inimilor lor. Nu-mi mai plecai urechea la dulcegăriile femeilor acestora, și ele fură date afară.

Dar o nenorocire nu vine niciodată singură. Toate cercetările făcute ca să dea de urma mamei, prin Constantinopol, rămaseră tot pe-atît de zadarnice. Mi-o mărturisi chiar beiul, plictisit de întrebările mele, și pentru ca să-mi dovedească bunăvoința lui, el chemă chiar pe șeful poliției turcești — un uriaș cu o înfățișare de călău, cu mustățile lăsate pe oală și cu priviri de bandit. Acesta, după ce izbi din picior, salută și strigă, cu o voce de tunet, care doar că nu m-a dat peste cap :

— De cînd e Stambulul, n-a pus picior în el o româncă cu un ochi plesnit !

Era mai mult decît convingător.

Deznădejdea mă cuprinse de îndată ce orice iluzie se nărui în mine. Lacrimile îmi curgeau nestăpînite pe mîinile parfumate ale beiului, pe care îl rugam să mă lase să plec. El se împotrivi.

— Ce-ai să te faci, dacă ai să te duci de aici ? Ba mai ai și nenorocirea să fii tînăr și frumos, două calități cu care în Turcia nu izbutești decît dacă ești șiret, și tu n-ai arma asta. Rămîi deci aici. La mine ai tot ce-ți trebuie, mai mult chiar decît nașterea ta ți-ar fi dat dreptul să nădăjduiești.

Eram nemîngîiat. Vorbele lui răsunau ca niște clopote de înmormîntare. Beiul își îndoi bunăvoința față de mine. Cunoscîndu-mi patima pentru călărie, îmi comandă un costum de vînătoare, îmi cumpără o pușcă admirabilă, cu patul incrustat la Damasc — pe care o și boteză „cumplita Chiră" — și astfel echipat, într-o bună dimineață, întovărășit de doi servitori, o luarăm pe drumul mare spre Adrianopol.

— Am să-ți arăt cuprinsurile locuite de cerbi și de vulturi ! îmi spunea beiul. Și ai să vezi că viața e frumoasă și fără de femei, căci tu nu știi că chiar și cea mai frumoasă femeie sfîrșește totdeauna prin a deveni o mîrșavă.

Ocara aceasta mă izbi ca o lovitură de pumnal și mă făcu să-l urăsc pe Mustafa-bei. Îmi tăinuii pe cît putui simțămintele, dar în aceeași clipă îmi năzări gîndul fugii.

Un prilej minunat nu întîrzie să se prezinte. Plecasem pentru un ocol de vreo cincisprezece zile spre măgurile cele mai apropiate ale Balcanilor și-n lungul Mariței, partidă de vînătoare pe care beiul era obișnuit s-o facă în orice toamnă.

Planul meu era întreit : ori izbuteam să înșel supravegherea tiranilor mei și să fug, îmbrăcat ca un țăran turc, ori îmi cumpăram libertatea cu bani. Iar dacă cele două încercări dădeau greș, nu-mi rămînea (în cazul cel mai deznădăjduit) decît iuțeala „Chiralinei" care, după spusa beiului, era o gonace neîntrecută. Pentru ca să mă încredințez, cerui să-mi dea voie să mă iau la întrecere cu calul arab al lui Mustafa. Mulțumit că mă vede mai vesel, acesta primi, îmi dădu trei sute de pași înainte și-mi spuse că mă va ajunge pînă la un sat care se zărea la o depărtare de vreo trei kilometri.

La detunătura pistolului, descărcat de bei, îmi și vîrîi pintenii în coastele „Chiralinei". Iapa se ridică în două picioare, își frămîntă zăbala și porni ca o săgeată. Eu dădui drumul frîului și mă agățai de șa. Vîntul șuiera atît de tare pe la urechi, încît îmi era cu neputință să aud goana potrivnicului meu. Nedîndu-mi seama în ce măsură eram ajuns din urmă, izbeam pe cît puteam pîntecele animalului. Pămîntul se învîrtea în jurul meu, drumul alb părea că fuge ca într-o lume de basme.

În curînd satul se ivi înaintea mea, apoi îl străbătui și-l lăsai în urmă, sub privirile înspăimîntate ale locuitorilor. Gîște, găini, rațe, care — spre nenorocul lor — erau prin mijlocul drumului, fură făcute praf.

La un kilometru dincolo de sat, beiul mă ajunse din urmă. Puțin după aceea sosiră și servitorii, aducîndu-mi pușca, pe care nici nu știam că o pierdusem.

— M-ai bătut ! îmi spuse el, strîngîndu-mi mîna. Cere-mi ce vrei și-ți voi da !

— Ei bine, îi răspunsei, dă-mi un kilometru înainte și făgăduiește-mi că dacă nu mă ajungi, pînă la celălalt sat, nu mă mai cauți !

El păru îndurerat !

— Pînă într-atîta te-ai scîrbit de mine ? Ce-ți lipsește ? Femei ? Poți să-ți dau oricîte vrei : din haremul meu, sau fecioare de paisprezece ani. Ținuturile acestea mișună de femei, de toate fețele, de toate neamurile, și care nu rîvnesc altceva decît să ni se dea ca roabe, fiindcă nu-i nici o fecioară care să nu-și găsească într-o zi neghiobul ei.

— Mustafa-bei, nu crezi că libertatea e mai scumpă decît robia și că un „neghiob" care ți-e drag prețuiește mai mult decît un prinț de care ți-e scîrbă ?

— E drept asta, răspunse el. Dar ocupă-te mai puțin de ceea ce e drept... și vezi mai bine de ceea ce e bun. Noi suntem stăpînii tuturor olaturilor acestora, cu dobitoace cu tot. De ce n-am gusta din ceea ce ni se oferă atît de dobitocește poftelor noastre ?

În clipa aceasta ochii mi se deschiseră pe deplin înțelegători asupra vieții. În adevăr, în cinismul lui, beiul avea dreptate : totul se pleca „dobitocește" sub puterea sa. Nu le era dator nici măcar o mulțumire.

Pe pămîntul turcesc, ca și pe cel bulgăresc, musulmanul și creștinul, de la sărac la bogat, nu erau decît niște robi ascultători, și dacă fecioarele se mistuiau la sosirea noastră, părinții lor, pentru a obține bunăvoința stăpînului, nu cerșeau decît îngăduința de a le jertfi, cu aceeași ușurință cu care ne ofereau patul cel mai bun și oaia cea mai grasă.

Spectacolul acesta mă făcu să rîvnesc cu atît mai mult libertatea. Mă simțeam vinovat de belșugul în care trăiam. În sufletul meu tînăr încolți trebuința de a-mi căuta o meserie independentă, care să-mi îngăduie să-mi cîștig pîinea cinstit. De atunci începu să nu mă mai preocupe nimic alt decît grija de a fugi. Însă prilejul acesta întîrzia să se arate, și orice sfîrșit de zi mă găsea tot atît de deznădăjduit cum fusesem în ajun.

Eram din ce în ce mai păzit. Ziua, în timpul lungilor și obositoarelor goane ale vînătoarei, eram neîntrerupt alăturea de bei sau încercuit de doi servitori. Noaptea dormeam în odaia tristului meu protector, fără speranță de scăpare. Astfel, cel dintîi dintre cele trei mijloace de fugă se mistui. Al doilea, de a-mi cumpăra cu bani libertatea, căzu și el. Iată cum :

Într-o zi, pe cînd ploua cu găleata și în vreme ce beiul juca șah cu gazda, eu începusem o partidă de table cu servitorul meu. Eram singuri. Pentru a-mi ajunge ținta, devenii duios, sentimental și îl lăsai să înțeleagă dorința mea de fugă. El făcu pe surdul. Atunci îi făgăduii bani și bijuteriile pe care le aveam. El se împotrivi.

— Cum, Ahmed ? Se zice că în Turcia cumperi orice poftești cu aur !

— Da... cumperi... îmi șopti el, dar cel care vinde trebuie să ia atîta aur, încît să-și poată răscumpăra viața, la rîndul său... iar tu nu ai bani de-ajuns.

Nu-mi mai rămînea decît să-mi pun viața în joc, într-o fugă disperată. Știam că pot fi ucis ca un cîine, și, cu toate acestea, nu șovăii o clipă.

Ne găseam într-o regiune munțoasă, împădurită, foarte prielnică țintei mele. A doua zi, dis-de-dimineață, începurăm să urcăm un drum greu, printre brazi, întovărășit de cinci călăreți, care trebuiau să facă o bătaie.

Pentru a nu da timp servitorului să-i spuie stăpînului său ceea ce-i propusesem cu o zi înainte, mă hotărîi să-mi încerc norocul, de cum s-o ivi prilejul, și se prezentă cum nici nu-l așteptam.

Vînătorii poposiră în marginea unei poieni întinse, în mijlocul căreia dormea un mic lac străbătut de un torent.

— Aici e adăpătoarea ciutelor ! spuse liniștit călăuza.

Și plecă cu cei patru oameni ai săi. Ambii servitori fură așezați în două locuri strategice, cu porunca să tragă cînd va trebui să cîrmească vînatul spre pușca beiului.

Astfel, împrăștiați, simțeam că libertatea mea se apropie, căci era cu mult mai lesne să scapi de un singur om, decît de toată ceata.

Ne ascunsesem în adîncurile unei stînci ; priveliștea cuprindea partea de unde trebuia să ne cadă vînatul.

— Tu să nu tragi decît dacă mi-o scăpa mie lighioana, ori dacă ți-o trece pe sub nas, îmi spuse Mustafa-bei, căci „cumplita Chiră“ nu-i prea de demult în mîna ta !

În adevăr, eu nu știam să ochesc.

Trecuse cam vreun ceas, cînd răbufni un foc de pușcă, apoi două sau trei. Beiul, cu pușca gata, scruta împrejuri-

mile, şi deodată, ca şi cum ar fi răsărit din pămînt, un cerb apăru drept pe cărare, dar după o clipă pieri spre dreapta, unde se ţinea Ahmed.

— Nu ne scapă! îmi răcni beiul. Fug să-l iau din coastă! Rămîi aici şi aţine-i trecerea ca să-l abaţi îndărăt!

— Ba să rămîi tu, na! ţine şi puşca! strigai în urmă-i, văzîndu-l plecînd în goană.

Aruncînd puşca şi tolba, o luai de-a dreptul spre vale, părăsii drumul şi mă afundai în brădet, iar cînd dădui de-un drum neted, îmi repezii iapa într-o goană vijelioasă. De fuga aceasta atîrna libertatea sau moartea mea:

— Scumpă Chira, vino-mi în ajutor.

: : . . . . : : : : :

Trebuie să fi făcut cel puţin vreo cinci leghe de la locul de vînătoare, cînd — în lumina duioasă de toamnă — mă oprii într-o dumbravă de pe malurile Mariţei. Îmi lăsai iapa să pască şi să se odihnească. Zdrobit de oboseală şi zăpăcit de fericire, mă lungii pe pătura mea. Cu toate acestea, mă încercau fiorii morţii: în fuga mea fusesem văzut de locuitorii satelor şi tăietorii de prin păduri. Şi mă întrebam mereu: „Am scăpat sau nu?"

Înaintea ochilor mei, pămîntul se întindea necuprins şi frumos, iar eu nu-mi dădeam seama dacă eram liber să mă scol şi să plec după capul meu. Umbra unei mîini nevăzute mă ameninţa — ea mă putea înhăţa în orice clipă şi să mă reţină.

Somnul mă scoase din încurcătură. Pleoapele mi se închiseră, grele. La deşteptare mă simţii mai puţin încurcat, căci lîngă mine, şezînd turceşte, Mustafa-bei veghea asupra fericirii mele. În timp ce eu mă frecam la ochi, ca pentru a goni un vis urît, el îmi spuse, arătîndu-mi o geantă de piele de căprioară:

— Uite, Dragomire, ţi-am adus de mîncare... Trebuie să-ţi fie foame!

Iar pe cînd ne înapoiam în trapul cailor, adăugă:

— Aşa, hai? Eşti în stare să-mi faci şi pocinoage de-astea? Dar tu nu ştii că chiar şi Dumnezeu se lipseşte de lucrul pe care turcul pune mîna?

La cîteva zile după aceea, întorcîndu-ne la Constantinopol, cea dintîi grijă a beiului fu să spună celor doi servitori, chiar în fața mea :

— De două ori pe săptămînă veți însoți pe domnul Dragomir la plimbare, călări, timp de un ceas, mergînd numai la trap, și veți răspunde de el cu capetele voastre. Vă poruncesc să trageți în burta iepei lui la cea dintîi încercare de fugă ! Apoi se întoarse spre mine : Și chiar acasă nu mai ai voie să umbli decît prin apartamentul tău !

„Servitorii" însă n-avură cînd să îndeplinească aceste gingașe porunci, căci chiar în ziua aceea mă îmbolnăvii și căzui la pat. Vreme de o săptămînă, zăcui fără cunoștință, în prada frigurilor și aiurărilor.

Cînd îmi venii în simțiri, odaia mea era prefăcută într-o vastă infirmerie. Doi medici vegheau pe rînd la căpătîiul meu. Mustafa-bei era aproape nebun.

Uitîndu-și rangul, el se frămînta la picioarele mele, cerîndu-și iertare.

— Mă lași să plec ? îl întrebai.

— Dar asta nu se poate, sufletelule ! Cere-mi tot ce vrei, dar nu să pleci !

— Atunci mai bine să mor ! făcui, întorcîndu-mă cu fața la perete.

Da, voiam să mor. Dar nu mori cînd ți-e voia. Trei săptămîni mai tîrziu părăseam patul, ca să intru într-o lungă convalescență, cînd, timp de o lună, nu ieșeam dintr-o criză furioasă de nervi, decît ca să cad într-o năuceală completă.

Toate darurile pe care mi le aducea beiul le sfărîmam în picioare, le sfîșiam. Frumoasa mea narghilea o izbii de gratiile ferestrei, iar brățara o făcui bucățele. Chiar și numai apariția asupritorului meu în odaie mă făcea să-mi sfîșii hainele de pe mine.

În vremea asta, o întîmplare duioasă, nevinovată și neașteptată veni să pună puțină rînduială în organismul meu dezechilibrat.

Începuse iarna. Iarna blîndă și senzuală a Bosforului. Singur, de dimineața pînă seara, tot ce puteam face era să

ivesc în parc prin trei mari ferestre ale apartamentului eu.

Pentru a mai însufleți acest colț deșert al parcului, uncam păsărelelor resturile meselor mele : pîine, fructe, rne.

În curînd, o sumedenie de vrăbii și chiar de ciori începră să se apropie, pe furiș, și să ciugulească sub ochii mei. Într-o zi, spre marea mea mirare, un cîine ciobănesc ăru printre arbori. El se opri departe de ferestre, adulecă aerul și, auzind că-l chem, își vîrî coada între picioare se îndepărtă cu un aer trist.

„Și acesta trebuie să fi gustat din bunătatea oamenir !" mă gîndii.

În zilele următoare reveni și se apropie ceva mai mult. ă ascunsei, ca să nu-l sperii, și aruncai afară trei părți n îmbelșugata mea masă. Încetul cu încetul, în sfîrșit, împrieteniräm. La mîngîierile mele, începu să dea din adă și plecă, lăsîndu-mă să înțeleg că trebuie să mă mulmesc cu atît în ziua aceea. Îi dădeam dreptate, căci, cuințit de propriile mele pățanii, eram eu însumi hotărît fiu mai cu luare-aminte în alegerea prieteniilor mele, că Cerul s-ar fi îndurat să mă ajute să-mi redobîndesc tr-o zi libertatea.

Cîinele acesta avea un suflet deosebit. Cu toate că era ort de foame, mînca cu delicatețǎ și se ferea să-și ia bucătura de-a dreptul de pe pămînt, mesteca încet și nu dea niciodată oasele. Neîndoios, o mare durere trebuie -i fi apăsat inima... De ce, de pildă, nu se lăsa să fie ănit de oamenii miloși ?

Se știe că la Constantinopol fiecare musulman are cîinii obștești, care îl întovărășesc o dată pe zi la brutărie, de fiecare își capătă bucățica lui de pîine. Va fi găsit înjositor faptul acesta ? Îi plăcea mai bine să bată cîmpii, ntru a găsi o viață mai neatîrnată ? Sau poate promiscuitea abjectă a semenilor săi îl scîrbea ?

Îl botezai Lupu, nume potrivit vieții lui sălbatice și mne, și făcui minuni de îndemînare ca să dobîndesc din rte-i un început de prietenie. Fu cît se poate de zgîrcit

cu avansurile pe care mi le făcu ; dar fiecare dintre noi își are viața lui, durerile și propria lui filozofie. Așa că îi respectai rezerva în care se ținea. Pentru ca să-i dovedesc că-l înțelegeam, nu-i mai aruncam carnea de-a dreptul pe pămînt, ci i-o învăluiam în hîrtie.

Fără îndoială că el băgă de seamă aceasta, căci, pentru întîia oară, se hotărî să se așeze pe picioarele dindărăt și să mă privească în față, destul de departe totuși pentru a nu putea fi ajuns de vreun băț.

Lupu era brun, un cîine de rînd și destul de voinic. Cît despre starea lui de curățenie, de ! face omul ce poate, cînd duce o viață de lup.

Ochii lui mari, negri, clipeau trist, deasupra durerilor vieții și se sileau, pe jumătate închiși, poate ca să le vadă mai bine. Expresia lor mai că nu putea fi definită. În orice caz, nu erau nici blînzi, nici chiar indulgenți. Cît despre fruntea lui, era poate de o prea rece seninătate și de un calm prea încăpățînat.

— Sărmane Lupu ! îi vorbeam, întinzînd deznădăjduit mîna printre gratii și cerșindu-i un semn de încredere. Sărmane Lupu, să fi suferit tu oare atît de mult, încît să ți se fi împietrit inima ? Cred că multe ți-a pătimit pielea — odinioară — gustînd din dragostea celor tari și că poate vei fi avut și tu cîndva frumoasa ta narghilea, brățara ta, pușca și iapa ta, apoi boala și medicii tăi. Dar, oricum, tu ești azi liber, pe cînd eu sunt întemnițat și fără nădejde, în dosul gratiilor ăstora. Hai, frate Lupule, apropie-te și lasă-mă să te mîngîi !

Nu vreau să spun că în Turcia cîinii înțeleg românește, dar pot să afirm că Lupu meu — după ce a ascultat săptămîni întregi plîngerile mele deznădăjduite — s-a apropiat într-o bună zi, cu îndrăzneală și și-a pus laba în palma mea. În ziua aceea mi s-a dat cea mai sinceră strîngere de mînă din cîte am primit în viața mea.

Eram fericit, ori, dacă vreți, am simțit din nou binefacerile bucuriei, care nu încearcă decît inimile nemuritorilor, oricare ar fi durerea ce le bîntuie. Mă ferii pe cît putui să-mi dezvăluiesc prietenia pe care o legasem cu

Lupu. Pentru ca să nu mă trădeze fără voia lui, făcui să înțeleagă că atunci cînd ferestrele erau închise nu găsea nimic de mîncare. El înțelese atît de bine lucrul acesta, că, mai tîrziu, ori de cîte ori le vedea închise, se întorcea de departe și pleca. De asemenea, în convorbirile noastre, cînd ziceam : „Du-te, prietene, hai, du-te acuma !" el pleca pe dată ce închideam geamurile, se îndepărta demn, prietenos, fără să se supere.

Pe Mustafa-bei și pe servitorul lui îi primeam la anumite ore : pe cel dintîi, ca să mă vadă ; pe ceilalți, ca să mă servească. Din pricina stării mele nervoase, vizitele acestea erau cît se poate de scurte.

Îndeosebi prezența beiului mă făcea să-mi ies din sărite și, de-abia venit, se ducea la dracu. Apartamentul său era lîngă al meu, dar ne despărțea un mare fumoar. Pentru mai multă siguranță, mă închideam cu cheia.

Cu bucuria pe care Lupu o aduse în viața mea, îmi schimbai atitudinea. Devenii mai împăciuitor. Beiul îmi răspunse, încărcîndu-mă de favoruri. Astfel, îmi îngădui să mă plimb prin parc, întovărășit, bineînțeles, de servitorul meu.

Dar, cu deosebire, două din favorurile pe care mi le arătă îmi fură funeste și avură înrîuriri incalculabile asupra restului vieții mele.

Mai întîi, beiul introduse în casă alcoolul, care mi-era aproape necunoscut și, din nenorocire, băutura asta dulceagă îmi plăcu peste măsură. Sub înrîurirea beției, creierul meu pierdu simțul tristei realități, mintea mea luă cîmpii. Găsii o mîngîiere în rachiu și rugai să mi se dea mereu.

Beiul îmi dădu cît voii și bău el însuși. Ne îmbătam zilnic. Alungîndu-ne — în patru labe — pe covorul largului fumoar, urlam ca lighioanele. Mai ales el era de nerecunoscut. Chipul lui nu mai avea nimic omenesc, și într-o seară — pe cînd voia să-mi sfarme între dinți un deget de la un picior — îl izbii peste față cu un vătrai de la sobă. El stătu liniștit, la pămînt, lăsă să i se prelingă sîngele spre gură, și își linse buzele. Atunci, de scîrbă, îl scuipai în obraz. El se linse din nou.

Zilele care urmau acestor desfrîuri îmi erau de nesuferit. Şedeam în pat pînă la amiază, văitîndu-mă. Capul îmi părea de plumb, aveam chipul palid şi tremuram din tot corpul. Lumina zilei îmi făcea rău. Mustafa-bei trăgea draperiile grele ale ferestrelor. Şi de îndată ce camera se lumina de nenumărate lumînări şi se îmbălsăma de mirt, nebuniile începeau şi mai îndîrjite.

Într-o noapte, tîrziu, pe cînd eram năucit de beţie, patru fete cu tamburine şi castaniete năvăliră în fumoar şi începură un joc ameţitor. Inima îmi tresări de plăcere! Ai fi jurat că sunt patru Chire, gătite ca nişte domniţe orientale, cu chipurile abia ascunse de văluri.

Sării de la locul meu răsturnîndu-mi cafeaua, păhăruţul cu lichior şi narghileaua şi mă aruncai la picioarele lor. Lungit în mijlocul camerei, cu ochii închişi, simţii îndelung, foarte îndelung, fîşîitul rochiilor lor şi oarecari parfumuri necunoscute îmi izbiră nările cu putere, apoi...

Apoi, pierdui cunoştinţa...

Cînd mă deşteptai, eram în pat şi nu-mi venea să-mi cred ochilor, simţurilor, respingătoarei realităţi. Patru curve din cel de pe urmă bordel, bătrîne, zbîrcite, scîrbos de goale, mă mîngîiau, mă sărutau, mă hîrjoneau din toate părţile, acoperindu-mi faţa şi trupul cu balele lor. Mă zbătui, ţipînd după ajutor. Ele mă mîngîiau şi mai de zor. Atunci mă smucii din braţele lor, înşfăcai cleştele de la sobă şi sfărîmai totul în odaie, oglinzi, vase, statui, bibelouri, tot ce-mi ieşea în cale.

Înspăimîntate, dezgustătoarele vînzătoare de dragoste se făcură nevăzute, ducîndu-se să spună lui Mustafa-bei că eu mă îndărătnicisem să nu mai întrezăresc pe cele patru fete de mai înainte, în aceste „putori“ cu chipuri de bufniţă.

După noaptea asta de desfrîu, mă închisei douăzeci şi patru de ceasuri în odaia mea, nemaiprimind pe nimeni. Mîncarea îmi făcea greaţă. O azvîrlii lui Lupu, căruia îi mărturisii toată decăderea mea.

În sfîrşit, scîrbit pînă în măruntaie de josnicia în care beiul voia să mă cufunde, hotărîi să mă spînzur şi chemai

pe stăpînul meu pentru a-i spune că — dacă nu consimte să-mi dea drumul — îmi pun planul în executare prin orice mijloace aş găsi. Mi se răspunse că beiul plecase într-o călătorie de zece zile. Vestea aceasta fu o nouă surpriză pentru mine şi o mare uşurare. Ideea fugii mi se înfipse în minte.

Eram în martie. A doua zi, după plecarea beiului, mă plimbam prin parc, întovărăşit de slugă, cînd deodată o întrebare îmi răsări în gînd : „Pe unde intră cîinele în parc ?" Acesta era doar împrejmuit de ziduri vechi şi înalte, cu neputinţă de sărit peste ele, iar poarta cea mare, din faţă sta veşnic închisă. Trebuie dar să fi fost vreo spărtură pe undeva. Începui să cercetez cu băgare de seamă şi, în adevăr, ţinîndu-mă de-a lungul zidului îmbrăcat în iederă şi cătină, remarcai un loc în care frunzele erau călcate în picioare. Făcîndu-mă că am o nevoie oarecare, îmi lăsai însoţitorul pe cărare şi mă vîrîi în tufiş şi, la temelia zidului, descoperii o năruire proaspătă, care lăsa o trecere spre partea cea mai neumblată a cîmpiei. Îmi însemnai locul în minte : se găsea tocmai în faţa ferestrelor mele.

În chiar noaptea aceea, prizonier al blestematei mele fortăreţe, creierul mi se aprinse. Scăparea era acolo, la două sute de paşi de odaia mea. Dar cum să mă strecor printre gratiile acestea înţepenite în nişte usciori de stejar ?

Mă străduii zadarnic, prin întuneric, pînă la miezul nopţii. Mă istovii cercînd să lărgesc gratiile, apoi scobind la îmbucătura lor în ramă, ca să le pot smulge. Silinţă zadarnică !... Simţeam că înnebunesc. Afară : lumină de lună, linişte, intensitate, libertate... Aici : închisoare, desfrîu, tiranie... Întrezăream sosirile beiului şi reînceperea sarabandei cu tot cortegiul ei. Mă simţeam zdrobit. Odaia mi se părea o cuşcă infernală, stăpînită de diavoli. Un fior de gheaţă mă furnică prin spate, sudori reci îmi acoperiră faţa, încît îmi muşcai limba pînă la sînge.

Ceasul era două. O linişte de mormînt stăpînea toată casa

Repede adunai hîrtie, petece, lemnişoare, le aşezai pe pervazul ferestrei şi le dădui foc. Tremurînd de spaimă,

priveam spre tocul ferestrei care se mistuia, în timp ce camera se îneca de fum, iar parcul începea să se ilumineze. Mă apăsam cu amîndouă mîinile pe gură ca să nu strig ajutor. Într-o sforțare deznădăjduită, apucai un vătrai și smulsei două gratii, care se prăbușiseră înăuntru, împreună cu bucăți de cărbuni aprinși. Apoi, ca scuturat de friguri, îmi adunai ce aveam mai de preț și sării în parc, unde începui să alerg, cît puteam de iute, spre zid.

Dar în zăpăceala mea și împiedicat de întuneric, nu putui să nimeresc spărtura deodată. Înspăimîntat de groază, începui să alerg la deal și la vale, răscolind ramurile și însîngerîndu-mi fața și mîinile. În sfîrșit, cu un strigăt de bucurie, dădui de gaura salvatoare și o sbughii afară !...

: : : : : : : : : : : : : : : : :

. După vreo două ore, în schimbul cîtorva bani grei de aur, eram pe țărmul asiatic, și de acolo, în lumina zorilor, contemplam colțul drept al Perei, de unde flăcări uriașe se înălțau, răzbunătoare, spre ceruri ! Un incendiu mai mult în Constantinopolul acesta bîntuit de incendii...

În seara acelei zile liberatoare, o diligență mă lăsă la ușa unui han dintr-un sătuleț turcesc. După cîteva zile mă culcam în Smirna, iar o săptămînă mai tîrziu, fumam o delicioasă narghilea pe terasa unei mari cafenele din Beirut.

Dar nu s-a sfîrșit încă...

*

Acum mă credeam în stare să deslușesc limpede viața și să nu mă las înșelat. Aveam șaisprezece ani și oarecare experiență. Experiența aceasta a mea împărțea lumea în două categorii : întîi veneau ființele blînde și iubitoare, cum erau Chira și mama, apoi sălbatecii de teapa tatălui meu și, în sfîrșit, mărinimoșii de felul lui Mustafa-bei. Trebuia deci să iau aminte.

Și chiar de pe terasa de unde mă aflam, începui pe loc să mă feresc de vreun jucător de șah cu trăsături simpatice. Mă gîndeam la sărmanul Lupu, care se codise atîta vreme pînă să se lase mîngîiat de mine. Făcui la fel, în-

depărtîndu-mă în orice clipă de mîinile care se întindeau să mîngîie obrajii mei de adolescent.

Dar, vai ! Mă păzii atît de bine că, fără să-mi dau seama, mă apropiai de altă prăpastie, căci viața nu se cuprindea toată în cele trei categorii ale mele.

Închiriasem o cameră, chiar deasupra frumoasei terase a lui „Grand Concert-Variétés", de pe unica piață publică din Beirut. De dimineață pînă seara, cafeneaua gemea de lumea cea mai împestrițată, dar, afară de eleganții băștinași, de care mă feream, ceea ce făcea farmecul acestui local era trupa de artiști străini, angajați la Varieteu.

Bărbați și femei, tineri și bătrîni, frumoși sau urîți, ei erau cu toții oameni de viață. Pretutindeni n-auzeai decît glume, rîsete comunicative. Pentru fiecare dintre obișnuiții cafenelei ei aveau cîte-o vorbă drăguță, și fiecare era mulțumit. Cum și eu făceam parte dintre obișnuiți, mulțumirea generală dădu și peste mine și mă nimeri de minune !

Artiștii aceștia erau italieni, greci și francezi. Locuiau în același hotel cu mine. Pe un coridor strîmt, în fața odăii mele, ședea o tînără pereche de greci, care cîntau foarte bine. Bărbatul nu-mi plăcea, dar femeia... s-o bei într-un pahar cu apă ! Eu o pierdeam din ochi de dragă, dar... în taină. Ori de cîte ori ieșeam, nu știu cum se făcea, că ușa camerei lor era mereu deschisă, iar ea totdeauna singură și aproape goală în fața oglinzii. Asta mă făcea să mă rușinez afară din cale și închideam ochii cît puteam, dar... ceva mai tare decît mine, mi-i deschidea.

Și iată că, într-o bună zi, pe cînd ne încrucișam prin umbra coridorului, ea mă prinse în brațe, mă sărută apăsat și spune :

— Dar știi că e rușinos tinerelul nostru ! Trebuie încurajat !

Zăpăcit de întîmplarea asta, de îndată ce mă regăsii în odaia mea, gîndii : „Ei și !... Ce primejdie poate fi într-un sărut pe care-l dă o femeie unui *tinerel* ?"

Căci, într-adevăr, acum eram un „tinerel". Nu o spunea ea ? Și hainele, independența, aperitivele scumpe pe care le luam o dovedeau îndeajuns. Numai judecata mea n-o

dovedea, căci începusem să-mi pierd capul... Dar cui îi pasă de judecată ?

Într-o după-amiază contemplam de la fereastra mea furnicarul mulțimii din piață, mă gîndeam la jocul, la vocea, la gesturile actriței, amintindu-mi cu durere ingenuitățile Chirei, cînd, deodată, ușa se deschide, și cîntăreața intră. Mă prinse frica.

— Nu te teme de nimic, micuțule : el e jos, prins într-un joc mare...

Îmi înlănțui gîtul. Mă împotrivii :

— Nu vreau să stai aici.

— Cum ? Mă gonești ? Și eu, care te iubesc și care credeam că și tu mă iubești ! șopti ea duioasă, sărutîndu-mă.

Ședeam pe pat alături de ea și, zău, nu mă simțeam rău deloc. Apoi, nu știu cum făcu, dar tot mîngîindu-mă, deschise ușa și apucă repede o tavă pe care era o sticlă de vin străin și prăjituri. Îmi plăcură nespus. Ea porunci altele. Nu mă dădui bătut, nici de data asta, mai din lăcomie, mai pentru a face pe grozavul. Și ce de îmbrățișări ! Ce sărutări !

Dar băgai de seamă că grecoaica prea mă pipăie si mă rușinai.

— Știi ce, puișorule ? îmi zise ea. Nu ești bun de nimic ! La vîrsta ta ! Și ca să nu mă prea zăpăcesc, schimbă vorba : Ești raia ?

— Nu știu.

— Ce acte ai ?

— N-am nici un act.

— Cum, călătorești prin Turcia fără hîrtii ? Dar asta-i cît se poate de imprudent, dragul meu : ai putea fi arestat !

Mă îngrozii. Dacă mi-ar fi spus cineva că poliția lui Mustafa-bei e la ușă, nu m-aș fi înspăimîntat mai tare.

O rugai să nu spună nimănui. Ea îmi făgădui sprijinul ei. Iar o protecție ! Ce blestem ! Oare nu e chip să trăiești nicăieri pe lumea asta fără să fii protejat ?

Pe loc mă cuprinseră tot felul de gînduri negre. Ea îmi mîngîia degetele :

— Ce frumoase inele ai !... Nu-mi dai și mie unul ?

Firește, n-am putut refuza un inel... protectoarei mele.

Viața mi se întunecă. Nici cincisprezece zile nu trecuseră de cînd trăiam în libertate. Și iată că o mînă nevăzută, care parcă se întindea de la Constantinopol pînă la Beirut, îmi primejduia din nou viața.

Dar o mînă foarte aievea și mult mai apropiată îmi întinse, în chiar seara acelei întîlniri, o socoteală de vinuri străine și prăjituri care egala prețul întreținerii mele pe o lună întreagă.

Pe cînd plăteam nota, mă gîndeam :

„Asta și cu inelul mă fac să înțeleg că libertatea mea e bolnavă rău".

După cîteva zile, aflai cît era de bolnavă.

Nedespărțiți la aperitive, cîntăreața și bărbatul său deveniră curînd conmesenii și chiar pensionarii mei. Într-o zi, pe cînd jucam o partidă de table, un ofițer de poliție se apropie și-mi spuse :

— Dumneavoastră locuiți aici, domnule ?

— Da, domnule ! șoptii, gata să leșin.

— Fiți așa de bun și treceți mîine dimineață pe la poliție să vi se vizeze hîrtiile !

Și, salutînd prietenos pe tovarășii mei, plecă. Eu simțeam că mă prăbușesc într-o prăpastie.

— Nu face nimic ! îmi spuse cîntăreața. Bărbatul meu se va duce chiar acum să-l roage pe polițai să te lase în pace. Sunt prieteni buni !

Cu cîtă căldură le mulțumii !

În adevăr, nimeni nu mai veni să mă supere. Chiar în ziua aceea mă frămîntai să găsesc un mijloc de a le arăta recunoștința mea, altfel decît prin mesele ce le ofeream. Prilejul mi-l dădu bărbatul însuși :

— N-am noroc la joc, prietene ! îmi spuse el, aprins la față. N-ai putea să mă împrumuți cu două lire ?

— Cum nu !

A doua zi fu tot atît de nenorocos și-mi mai ceru două lire. A treia zi, tot pe atît. După vreo săptămînă, ghinionul lui îmi dădu de gîndit, căci dacă urma tot astfel, banii nu-mi ajungeau nici trei luni.

În aceeași seară, luai drumul Damascului în tovărășia a doi mari negustori de covoare. Zdruncinat în colțul harabalei, mă gîndeam la ciudățeniile vieții :

„De-acum trebuie să fiu cu băgare de seamă şi faţă de femeile care au obiceiul să te sărute prin întunecimea coridoarelor !"

Damascul fu pentru mine cu adevărat un *drum al Damascului*. Acolo, viaţa mea se schimbă în totul.

Ai crede că asupra acestui oraş Dumnezeu a cernut praful din cele patru colţuri ale lumii. Ajungînd aci, crezui că-mi dau sufletul.

Mă îmbrăcasem cu un costum sărăcăcios de orăşan grec, pentru a trece mai nebăgat în seamă. Celelalte lucruri le duceam la subsuoară, învelite într-o basma, iar bijuteriile şi banii mi-i ascunsesem în chimir, pe care-l încinsesem chiar pe piele. Astfel deghizat, mă simţeam la adăpost de orice „protecţie" nedorită. Mă strecuram pe străduţele care străbăteau, ca nişte hrube, casele mahalalei Cadem, căutînd vreo odaie mai ieftină. Un hangiu grec îmi spuse că pentru ca să mă coste mai puţin ar trebui să iau un pat, în vreo odaie cu altul. Primii.

Pe cînd intram să văd camera şi să-mi las legătura, întrebai cine se culca în patul celălalt.

— Tot unul ca tine ! îmi răspunse el, morocănos.

Mă simţeam nenorocit. Ţara mea, Chira, mama se scufundau într-o depărtare neguroasă, pe veci dispărute pentru mine. Iar eu, pe veci smuls din cuibul meu drag, ce căutam în oraşul acesta sinistru ? Cum puteam eu nădăjdui să mai dau de soră-mea ? Şi ce-am să pot face, ca să-mi cîştig pîinea de toate zilele, cînd voi isprăvi banii ?

Afară de asta, n-aveam nici un act. Şi iată ce era mai grav. Puteam fi arestat oricînd. Cine m-ar fi scos din închisoare ?

În curtea hanului, în jurul unui havuz împodobit cu flori, o mulţime de pierde-vară şedeau tolăniţi, flecăreau, fumau şi beau un rachiu lăptos. Toţi păreau fericiţi. Oamenii aceştia erau la ei acasă. Se cunoşteau, se ajutau între ei, aveau dureri şi bucurii comune. Dar eu ? Ce eram eu pentru ei ? Un necunoscut. Cine intră în odaia în care zace un necunoscut (de boală sau de inimă rea), ca să-l întrebe ce-l doare sau ce-ar pofti ?

Instinctiv, dusei mîna la chimir, unde îmi aveam banii, singurii mei prieteni ! Dar aurul e un prieten care te părăsește fără să-i pese, te trădează cît ai clipi din ochi, iar eu nu cunoșteam nici un mijloc prin care să-l fac să reintre în chimir.

— O Chiră ar fi fost cu totul altceva. Ea nu m-ar fi părăsit pentru nimic în lume. Eram nedespărțiți. Oare să mai fi fost cu putință să existe vreo altă Chiră pe lumea asta ? Poate ! Dar ele își aveau desigur Dragomirii lor. Pentru ele eu eram un simplu necunoscut, un trecător pe care-l privești o clipă cu curiozitate și pe care-l uiți tot atît de ușor.

Ca să mă mîngîi, cerui un pahar cu rachiu, apoi altul. Ceasul prînzului veni. Gustai ceva și cerui un pahar cu vin, apoi altul. Și cu inima grea de amărăciune, mă urcai în odaia mea.

Aici, un om ca de vreo treizeci de ani, pe jumătate dezbrăcat, sta pe marginea patului. Pe masă ardea o lampă. Două scaune. Paturile, de o curățenie îndoielnică. O oglindă afumată. Nici urmă de lavoar.

Îi dădui bună seara pe grecește și-mi examinai patul.

— Trebuie să-l depărtezi de perete, îmi vorbi el ca unei vechi cunoștințe, sunt ploșnițe. Vom lăsa lampa aprinsă toată noaptea : ploșnițele, ca și bufnițele, se tem de lumină.

— Ploșnițe ? făcui eu mirat, căci într-adevăr nu văzusem în viața mea asemenea gîngănii. Ce sunt astea, ploșnițe ?

— Cum ? tu nu știti ce sunt ploșnițele ? mă întrebă el uimit. Lasă, ai s-o afli în noaptea asta... Dar, ia spune-mi, unde ai dormit pînă acum de n-ai habar de ele ? Eu, dimpotrivă, nu știu ce-i aia un pat fără ploșnițe !

— Și fac rău ploșnițele ? întrebai, înfricoșat de acest vrăjmaș.

— Oleacă, îmi răspunse el nepăsător.

Eram obosit. Voiam să mă dezbrac și să mă culc, dar o rușine necunoscută pînă atunci mă reținu în fața acestui

străin. El înțelese, căci micșoră lumina, iar după ce mă strecurai în așternut, se sculă și mări flacăra.

— Parc-ai fi o fată mare ! adăugă el rîzînd.

Această glumă îmi dădu un pic de încredere în el, și în noaptea aceea adormii în pace, strîngîndu-mi chimirul sub căpătîi.

A doua zi de dimineață nu știam mai mult decît în ajun ce însemnează o pișcătură de ploșniță, dar tovarășul meu îmi arătă o pată de sînge pe fața de pernă. Mă îmbrăcai vesel, fără să mă mai jenez de el.

Din curte răzbăteau frînturi de vorbe și hohote de rîs. Privii pe fereastră : în jurul fîntînii, aceeași lume împestrițată fuma din ciubuce lungi și sorbea zgomotos din cești cu cafea.

Curtea era stropită și măturată. Aerul proaspăt pătrundea adînc în plămîni, o lumină aurie, misterioasă, cum numai în Orient strălucește, învăluia lucrurile și ființele.

Mă înflăcărai pe dată. Vrăjmașul duios, care dormita în adîncul sufletului meu, se trezi.

— Nu vrei să luăm o cafea împreună ? îl întrebai pe necunoscut.

— Ba da, cu plăcere.

Jos, trăgînd din ciubuce, care fumegau ca niște coșuri, vorbirăm multe și de toate. El îmi destăinui amarurile lui : n-avea de lucru, nici bani și era dator vîndut. Îi spusei că și eu aveam un necaz.

— Mi-am pierdut actele. Dacă m-ai ajuta să-mi procur altele, ți-aș da o liră turcească drept mulțumire.

El se înflăcără :

— Cum nu ! Se poate ! Cunosc un „scriitor public" care face așa ceva, dar cere cam scump.

— Cît ? întrebai voios.

— Patru lire !

— Le dau !... Și ție, lira făgăduită.

După un ceas, un scrib cu o barbă lungă și albă se jura — pe ochii lui — înaintea unui funcționar, că mă văzuse născîndu-mă la Stambul, în cutare an al Egirei, că mă numesc Stavru și că eram deci *raia*, supus al sultanului „stăpînul nostru".

Funcționarul ascultă, zîmbind, apoi luă o pană și acoperi o foaie întreagă cu frumoase slove arabe, semnă, puse pe bătrîn să iscălească și el, aplică sigiliul împărătesc și-mi înmînă prețiosul talisman.

— Trebuie să-i dai un bacșiș, îmi șopti martorul.

Pusei o liră pe masă.

— N-ajunge ! făcu bătrînul.

Mai dădui una. De cîte ori scoteam cîte o liră, mă duceam într-un colț, ca să scotocesc în chimir. Cînd ieșii, îmi plătii și martorul, apoi plecai cu tovarășul meu să hoinărim prin oraș, să mîncăm și să bem.

Seara ne întoarserăm la culcușurile noastre, beți și veseli. Adormii ca un buștean, bătîndu-mi joc de ploșnițe, dar avînd grijă să-mi ascund chimirul sub cap.

Cînd mă deșteptai, mă prinse mirarea văzîndu-mă singur în odaie. Tovarășul meu de cameră mă părăsise, fără să-mi spuie un cuvînt. Dar nu numai el plecase, ci și prietenul meu trădător, aurul, scumpul meu chimir. Mă trădase fără nici un pic de îndurare, se duseseră amîndoi, lăsîndu-mă doar cu trei megedii în buzunar și cu blestematul talisman !

*

Acum nu mai era vorba de plîns. Era moarte curată...

Și azi simt, aci deasupra stomacului nodul, golul care îmi pustii pieptul în dimineața aceea, cînd doar că n-am murit.

Mă învîrteam năuc, în cămașă și izmene, și mă aplecam peste fereastră, fără să-mi dau seama de ce fac. Ca întotdeauna, în curte fumau aceeași oameni, roată în jurul fîntînii, dar acum parc-ar fi fost niște gropari care păzeau un sicriu. Voind să scobor scara, mă azvîrlii inconștient în gol ! Mă ridicai pe dată, cu fața însîngerată și simțind că mă înăbuș. La sosirea hangiului și clienților săi, nu putui spune decît :

— Chi...mirul !

Începură să întrebe toți, din toate părțile. Nu puteam vorbi alt nimic decît :

— Chimirul !

— Ei bine... ce-i cu chimirul ?
— Chimirul !
Îmi turnară apă pe cap, îmi spălară fața de sînge și mă siliră să beau rachiu.
— Hai, spune acum ! răcni hangiul, zgîlțîindu-mă de umăr.
— Chimirul !
— Să știți, făcu el, că tîlharul care dormea în patul celălalt i-a șterpelit chimirul, drept mulțumire că l-a îndopat ieri toată ziua.
Cum nu mă mai astîmpăram la un loc, el mă așeză pe un scaun. Rămăsei răstignit, cu mîinile atîrnînd moi de-a lungul trupului. El încercă să mă mîngîie :
— Știu... e o nenorocire... Ți-a furat gologanii... Dar pentru asta trebuie să mori ? Ce-ai să cîștigi atunci ? Cîți cereci aveai ?
— Chimirul ! repetam întruna.
— Ei, na-ți-o bună ! Băiatul ăsta nu mai știe să spună altceva decît „chimirul".
Și hangiul se urcă în odaia mea și-mi aduse hainele.
— Hai ! îmbracă-te !
Mă lăsai moale ca un paralitic. El mă îmbrăcă din tălpi pînă în creștet. Apoi, căutîndu-mi prin buzunare, scoase actul de identitate și banii rămași.
— Ia te uită !... Dar, după cît văd, nu ești chiar atît de sărac ! Ai trei megedii... Și te chemi Stavru ! Ei bine, Stavrule, cu banii ăștia nu mori de foame... Ce treabă știi să faci ?
— Chimirul...
— Eiii !... Lua-l-ar dracu de chimir ! răcni el, înfuriat. Și vîrîndu-mi averea în buzunar, plecă, bombănind : Ce dracu, doar nu vei fi avut în chimir cu ce cumpăra o cămilă, că atunci n-ai fi tras la mine !

. . . .

Aveam în chimir mult mai mult decît trebuia ca să cumpăr o cămilă. Aveam optzeci și trei de lire turcești, de aur, nouă inele cu pietre scumpe și ceasul ! Și, bogat de toată acea avere, venisem, totuși, să mă culc în hanul lui !...

Nu-i deloc adevărat că omul e creatura care înțelege rostul vieții. Deșteptăciunea lui nu-i servește la mare lucru. Că are grai, nu înseamnează că nu-i un prost. Dar acolo unde prostia-i întrece chiar și inconștiența animalelor e cînd e vorba să ghicească și să simtă durerile semenilor săi.

Nu rareori ni se întîmplă să vedem pe drum cîte-un bărbat cu chipul palid și cu privirile rătăcite, ori cîte-o femeie plîngînd. Dacă am fi, în adevăr, niște ființe superioare, ar trebui să oprim pe bărbatul sau pe femeia aceea și să le oferim pe dată ajutorul nostru. Aici ar sta toată superioritatea pe care aș fi dispus să i-o atribui omului asupra animalelor ! Și, cu toate acestea, niciodată nu se întîmplă așa ceva.

Au trecut cincizeci de ani de la întîmplarea asta, așa că nu-mi prea aduc aminte cum m-am sculat de pe scaun și am ieșit în curtea hanului, nici pe unde am umblat — fără nici un gînd — străbătînd orașul. Dar ceea ce știu e că nici o mînă nu s-a pus pe umărul adolescentului aceluia cu privirile rătăcite, care mergea în neștire, nici un glas, nici un chip omenesc nu s-a oprit să mă întrebe : „Ce ai ?". În starea aceasta de inconștiență mă pomenii, în dimineața aceea de aprilie, pe șoseaua — unde se plimbă damascenii — numită *Baptuma*.

Mă dezmeticii în urletele și înjurăturile unui vizitiu arab, care doar că nu mă răsturnase. Mă pipăii la brîu, dar chimirul nu mai era !

Simțeam cum îmi bătea inima ca unei păsăruici pe care-o ții în mînă, și în același timp un nod parcă mi se ridica din stomac și-mi curma răsuflarea. Mișcarea aceasta îmi devenise un tic chinuitor. Ori de cîte ori îmi duceam mîna la brîu, inima îmi săgeta de o spaimă care mă sugruma și neîncetat simțeam nevoia de a mă încredința că, în adevăr, fusesem victima acestei nelegiuiri și că nu mai aveam chimirul.

În momentele de grea cumpănă, inimile simțitoare se deprind anevoie cu gîndul că nenorocirea într-adevăr s-a întîmplat și că nu mai poate fi îndreptată prin nimic.

Pe lîngă mine treceau tot felul de oameni : perechi de îndrăgostiți, femei cu copii, domni burtoși, liniștiți și satisfăcuți. Ei mă priveau și treceau înainte. Nu vedeau nimic. Pe cînd eu... Eu muream... Eram singur, menit să

îndur un chin prea greu pentru vîrsta, pentru inima și pentru neexperiența mea.

Mergeam întruna. Ieșii din crîng. Cîmpia siriană, cu drumurile ei gloduroase și colibele beduinilor, îmi păru ca moartă, asemenea simțurilor mele. Nu priveam un lucru fără să-mi duc mîna la brîu și să tresar ; „Nu mai am chimirul !..." Iar în clipa aceea, parcă mă strîngea cineva de gît.

Un copil de arab trecu pe lîngă mine, călărind pe-un măgar și trăgînd de funie o cămilă împovărată de două sarcini care se legănau. Urîciunea dihaniei acesteia, cu ochii lătăreți, ca de șarpe, mă înfioră. Mai încolo, un beduin cu barba neagră, încîlcită, cu chipul ars de soare, se apropie în galop, opri și mă întrebă ceva pe arăbește. N-am știut ce să-i răspund. El pieri, lăsîndu-mi o impresie plăcută, căci îmi aminti de frumosul chip al lui Cosma

Curînd după aceea ajunsei într-un sat sărăcăcios, în care oamenii, stînd la pămînt, strujeau lemnul, servindu-se la aceasta de picioarele goale, tot atît de bine ca și cum ar fi făcut-o cu mîinile. Femei îmbrăcate în zdrențe negre, murdare și cu chipurile acoperite — adevărate „sperietori" — duceau pe cap ulcioare ovale, în timp ce copiii, murdari și slăbănogi, se jucau și țipau ca niște draci Înaintea unui cuptor, făcut din noroi uscat, pe jumătate scufundat în pămînt, un om scotea niște lipii calde, care răspîndeau un miros de cocă crudă.

Tocmai ieșeam din sat, cînd băgai de seamă că un cîine se luase după mine. Mă oprii. Se opri și el și ne privirăm în ochi. Era un cîine cenușiu, de mărimea lui Lupu, dar, sărmanul, n-avea nimic mîndru și independent în el. Nici liniștea conștientă a celuilalt. Își plecă umilit capul și se piti de frică. Expresia ochilor lui era ștearsă, tulbure. Îmi fu milă și-l mîngîiai pe cap. Îmi linse mîna. Nu era morîturos.

Mă întorsei la cuptor, cumpărai de doi metilici patru lipii și i le dădui. Le înghiți pe cîte patru, fără să le mestece. Mai luai patru, le vîrîi în buzunar și o pornii în neștire. Cîinele mă urmărea mereu.

În fața mea apăru un deal nisipos, cu totul sterp și pustiu. Ajunsei la el și începui să-l urc, însă obosii curînd și mă așezai alături de cîine. Departe, în vale, Damascul.

presărat cu cupole și minarete care dominau nenumăratele terase, îmi apăru ca un imens cimitir, îngropat în pulberea lui albă.

Nici un zgomot nu ajungea pînă la mine. În urechi nu-mi răsunau decît zvîcniturile puternice ale inimii mele zdrobite. Ochii mi se cerniră. Damascul și lumea dispărură. Din negura trecutului îmi răsări luminoasă casa mamei mele. Traiul tihnit al vremilor acelora atît de îndepărtate mi se strecură sub pleoapele închise. Retrăii zilele fericite de odinioară pînă în cele mai mici amănunte, din clipa cea mai întunecată a amintirilor mele, pînă la grozava noapte a crimei, pînă la răpirea noastră.

Și deodată mi se înfipse în suflet gîndul că nenorocirea mea și a Chirei erau suferinți izbăvitoare, pentru că am voit, am provocat și am servit de unelte pentru înfăptuirea acelui omor. Dorisem moartea părintelui și a fratelui.

Neîndoios, acesta era un păcat de moarte. Și acum Dumnezeu ne pedepsea pe amîndoi — pe ea prin robie, pe mine printr-o libertate plină de chinuri...

Deschisei ochii și mă înspăimîntai. La apus, cerul era roșu de sînge. Nori grei, ca de sînge închegat, se tîrau aproape de pămînt, luînd întruchipările cele mai fantastice, una mai grozavă ca cealaltă.

Mă prăvălii la pămînt, ascunzîndu-mi fața între palme, înaintea micii peșteri lîngă care poposirăm. Mă rugai îndelung, cerînd iertare lui Dumnezeu, tatii și sufletului fratelui meu ucis.

Și noaptea învălui în taina ei trupul unui adolescent pocăit, care căuta mîngîiere în trista soartă a unui cîine trimis de hazard.

Rugăciunile și penitențele ușurează sufletele credincioșilor. Avui cîteva ceasuri de liniște. Însă în apropierea zorilor, în regiunile nisipoase, se lasă un frig *de gheață*. Cînd soarele apăru în zare, eu tremuram din toate încheieturile și-mi închipuii că trebuie să mă fi îmbolnăvit de moarte.

„Dacă voi muri, mă gîndeam, după această căință, Dumnezeu mă va ierta și poate nu-mi va trimite sufletul în muncile iadului !“

Mă sculai şi o luai înapoi. Pe drum mîncai o lipie. Pe celelalte trei le dădui cîinelui, care era mai flămînd decît mine.

După puţin, soarele începu să mă înfierbînte în spate; în mine simţeam încolţind o pace binefăcătoare. Ajunsei în sat. Nu mi se mai păru atît de urît. Aici, cîinele mă părăsi. Asta mă duru puţin. Îl mîngîiai pe cap şi mă despărţii de el ca de-o cunoştinţă plăcută, făcută într-o călătorie scurtă.

Singur acum, mă îndreptai spre Damasc prin păduricea Baptuma, chinuit mereu de gîndul chimirului meu.

. În drum mă încrucişă o lungă caravană de cămile, dar nu mă mai speriai de ele. Intrai pe aleile Baptumei puţin înainte de amiază, pe o vreme admirabilă. Forfoteala de acolo mă minună. Bărbaţi în mîndre haine turceşti, femei tinere şi negrăit de frumoase — cele mai multe neavînd decît partea de jos a feţei uşor acoperită de un val străveziu — treceau încoace şi încolo, pe jos şi în trăsuri. De pretutindeni zvoneau glasuri sonore, hohote de rîs, amintind clinchetul paharelor de cristal lovite cu o vărguţă, convorbiri vesele.

Eram încîntat de farmecul glasurilor ca şi de pitorescul costumelor. Mi-aduc aminte că mă aflam într-o vineri, duminica musulmanilor. Femeile se salutau rar, graţios şi discret, însă efuziunile sentimentale dintre bărbaţi, salamalecurile şi nesfîrşitele strîngeri de mînă, pricinuiau opriri îndelungi celor ce se plimbau pe jos. Se vorbea foarte mult turceşte. Cu toate acestea, araba domina.

Şezui îndelung, admirînd mişunarea mulţimii. Cu încetul, trecătorii şi trăsurile începură să se rărească. Îmi urmai drumul, visător, tulburat, cu inima chinuită între dorinţa de a trăi, setea de veselie şi nenorocirea şi ruina mea. În curînd rămăsei singur, singur cu jalea care mă bîntuia. O trăsură cu doi cai venea la trap din partea opusă. Cînd ajunse în dreptul meu, răsuflarea mi se tăie, inima-mi încetă să-mi mai bată.

Chira era în trăsură...

Da, şi azi mai cred că era dulcea şi iubita mea soră! Era Chira, aşa cum o împodobise Nazim-Efendi în corabia

lui, într-un măiestru vestmînt de odaliscă, de cadînă de harem, semănînd portretelor atîrnate pe pereţi !

Mă clătinai, bătui din palme şi strigai pe româneşte :

— Chira !... Chiralina !... Eu sunt !... Dragomir !...

Tînăra femeie surîse sub vălul străveziu şi-mi făcu un semn cu mîna înmănuşată, dar vizitiul pocni din bici, eunucul de pe capră mă fulgeră cu privirile şi echipajul zbură.

Credeam că am să mor !... Chira era — îmi făcuse doar semnul !... Şi fără să mai aştept o clipă, începui să alerg ca un struţ în urma trăsurii, zicîndu-mi : „Doamne-Dumnezeule !... Abia mi-am mărturisit păcatul şi m-am căit, că îndurarea ta mi-a scos în cale pe surioara mea pierdută !"

Cu toată alergătura mea, trăsura se îndepărta mereu. Răsuflarea mi se curmase şi mă temeam să nu pierd trăsura din vedere. Spre norocul meu, la ieşirea din crîng o văzui îndreptîndu-se spre o bogată vilă, ale cărei porţi se deschiseră, înghiţiră echipajul şi se încuiară în urma lui.

Ţipai de bucurie. Mă repezii cu cele din urmă puteri spre poartă şi începui să lovesc cu furie, cu pumnii şi picioarele. Pe dată se deschise o portiţă şi apăru un cavas în uniformă.

— Chira !... urlai eu, în turceşte, gîfîind. Aceea-i sora mea !... Vreau să-i vorbesc !

— Ce ?... Ce vrei ? mă întrebă cavasul, tot în turceşte, oprindu-mă pe loc.

— Cucoana... care-o intrat cu trăsura e sora mea... Chira !

— Ce Chira, bre ? Ai înnebunit ?

În adevăr, înnebunisem, căci tăbării peste cavas, ţîşnii pe lîngă el şi răzbătui în curte. N-avui însă timp să trec mai departe. Doi inşi apărură ca din pămînt, în vreme ce de la o fereastră un glas răguşit de bătrîn, strigă :

— Ce înseamnează zgomotul acesta ?... Ia să-i daţi cîteva ghiaurului acela, precum şi cavasului care l-a lăsat să intre !

Fusei tîrît afară din ogradă, întins la pămînt şi bătut cu o vînă de bou, pînă îmi plesniră şi pantalonii şi pielea. Apoi traseră zăvoarele şi mă lăsară pe jumătate leşinat de durere.

*

Aici e punctul culminant al calvarului meu... Aici sfîrşesec tristeţile a mai mult de trei ani de copilărie chinuită... Căci, dacă Dumnezeu a fost crud cu mine şi nu a voit să mi-o redea pe Chira, o Providenţă există totuşi, şi această Providenţă mi-a trimis un prieten.

Ridicîndu-mi trupul sfărîmat, de-abia avui puterea să mă tîrăsc de partea cealaltă a drumului şi mă lăsai la pămînt, sleit. În momentul acela, un om între patruzeci şi cincizeci de ani, îmbrăcat într-un costum grecesc sărăcăcios, ducînd într-o mînă vasul cu salep şi în cealaltă coşul cu ceşti, se apropie de mine, îşi lăsă jos povara şi, încrucişîndu-şi braţele pe piept, oftă din fundul plămînilor :

— Ah, sărmane copil ! făcu el, în greceşte. Am văzut cînd te băteau, dar n-aveam nici o putere ! Ce supărare le-ai făcut păgînilor acestora ca să te schingiuiască aşa ?

Priveam chipul acela plin de sinceritate, barba sură şi încîlcită, ochii buni şi îndureraţi sub o frunte încreţită. Şi, turbat de durere, ţipai, răzvrătit chiar împotriva simţirilor mele :

— Du-te la dracu !... Lasă-mă în pace !

Şi izbucnii în plîns. Bunătatea lui birui :

— Pentru ce mă dai la dracu, băiatu-meu ? Mi-e milă de tine şi aş vrea să te ajut, căci te văd nenorocit !

— Să mă lăsaţi în pace cu toţii, cu mila şi cu inima voastră !... Sunt sătul de voi !... Vreau să mor singur !

— Vai, nenorocitule !... Atît de tînăr şi... dezgustat de viaţă !... Dar, oricum... ia bea ceaşca asta cu salep cald !... Are să-ţi facă bine...

Primii ceaşca cu salep fără să ştiu ce să mai cred. Ce regulă, ce înţeles trebuia să trag din scurta mea experienţă, în care atîţi oameni, care începuseră prin a se arăta buni şi generoşi, sfîrşiseră prin a fi josnici şi criminali ? Da, la şaisprezece ani, cunoşteam această josnicie a sufletului omenesc. Şi cu toate acestea, nu ştiam totul.

Nu ştiam, mai ales, că operele Creaţiunii sunt infinit mai complexe şi mai variate, că miile de patimi îndurate nu ne dau dreptul să scuipăm asupra întregii lumi. Dumnezeu însuşi a înţeles aceasta cînd, supărat pe-o omenire păcătoasă, s-a hotărît s-o pedepsească, fără s-o extermine,

pentru că a scăpat de la dezastru un patriarh drept şi familia lui. E adevărat că oamenii care au venit după potop n-au preţuit mai mult decît înaintaşii lor, însă asta n-a fost din greşeala lor. Asta înseamnează că Dumnezeu (întocmai ca mine la şaisprezece ani) n-a cunoscut bine lumea şi n-a prea ştiut ce face.

Din ziua în care soarta mi-a scos înainte pe Barba Iani, vînzător de salep şi suflet divin, am înţeles că omul care are norocul să întîlnească în viaţa lui pe un Barba Iani trebuie să se considere fericit. Nici eu, de cînd trăiesc, n-am întîlnit decît unul singur, dar el mi-a fost de-ajuns ca să-mi îndulcească întreaga viaţă şi să mă facă adesea s-o binecuvîntez, să-i ridic osanele.

Căci bunătatea unui singur om este cu mult mai puternică decît răutatea miilor de oameni. Răul piere în aceeaşi clipă cu moartea celui care l-a înfăptuit, binele continuă să-şi reverse strălucirea şi după dispariţia celui drept.

Întocmai ca soarele care goneşte norii şi aduce bucuria pe pămînt, Barba Iani trăsni răul care-mi rodea inima şi mi-o umplu de sănătate. Nu de puţine ori împotrivirea mea îl răni, dar care inimă — oricît de zdrobită ar fi de întîmplările vieţii — ar putea rezista inimoasei bunătăţi ?

Trebuii să mă las copleşit ; şi providenţialul salepgiu cunoscu toată drama fragedei mele vieţi. Tămăduirea veni iute.

— Stavrache — vorbi el, adoptînd, din prudenţă, falsul meu nume — deocamdată trebuie să renunţi de-a mai căuta pe sora ta într-un chip atît de puţin înţelept. Trebuie să ştii că mai curînd smulgi o căprioară dintre fălcile tigrului decît pe o femeie închisă într-un harem. Iar dacă izbuteşti să-ţi înfrînezi această slăbiciune a inimii, restul e uşor ca bună-ziua ! Tu ai trei megedii. Ei bine, banii aceştia îţi ajung ca să-ţi cumperi un ibric de salep şi ceşti, adică ceea ce vezi că am şi eu şi care mă face să trăiesc — de douăzeci de ani — în deplină libertate. După asta, cu ibricul într-o mînă şi cu panerul în cealaltă, cu Barba Iani lîngă tine, vom bate uliţele, pieţele, vom străbate locurile de petrecere şi bîlciurile, strigînd voioşi : *Salep ! Salep ! Salep ! Iată salepgiul !*. Îngăduitorul pămînt al Anatoliei se va întinde larg şi liber înaintea ta. Da, liber, căci — orice s-ar spune despre

acest pămînt absolutist turcesc — nu este altul pe care să poți trăi mai liber, cu o singură condiție însă : să te faci mic, să dispari în mulțime, să nu te deosebești prin nimic de alții, să fii surd și mut... Atunci și numai atunci te vei strecura pretutindeni, nezărit. Porțile cele zăvorîte nu se deschid cînd vrei să le forțezi.

Nu mai departe decît a doua zi, împovărat cu ibricul și panerul cu cești, strigam, cu tărie, alături de Barba Iani : „Salep !... Salepgiul !“

Atunci înțelesei [illegible] izbutești să faci să revină în chimirul tău ban[illegible]enul acela trădător și fără inimă care te părăsește. Din toate părțile ne cădeau gologani, libertatea intra în punga mea, și seara, căzînd de oboseală, gustam din fericirea omului care poate trăi fără să aibă buzunarele pline cu aur. Fumîndu-ne narghilelele pe cîte o terasă, mă pătrundeam tot mai mult de bunătatea pe care o răspîndea făptura lui Barba Iani. Îi fui recunoscător și-l iubii așa cum iubești un părinte și un prieten. Ședeam la el, lucram amîndoi. Masa o luam laolaltă, ceasurile de hoinăreală le gustam împreună, astfel că ajunserăm nedespărțiți. O prietenie strînsă ne legă cu timpul, altoind mlădița tînără pe trunchiul arborelui copt.

Barba Iani, ca să nu-mi pară misterios, merse cu bunătatea lui pînă a-mi dezvălui trecutul său. Trecutul acesta nu era nici fără pată, nici fără amărăciuni.

Dascalos (institutor) într-un orășel din Grecia, făptuise o greșeală pasională, care-a adusese doi ani de închisoare și pierderea titlului. La ieșirea din pușcărie trebuise să-și părăsească orașul și rătăci mai mulți ani, făcînd negoț, cunoscînd toate greutățile, legînd prietenii și sîngerîndu-și inima. O altă aventură amoroasă era cît pe ce să-l coste și viața. Atunci trecu în Asia Mică și trăi singuratic, în independență, aproape în înțelepciune.

Era un om care știa să vorbească, precum știa să tacă, îi plăcea să facă bine, fără să cadă în slăbiciune, și cînd nu-i plăcea vreo mutră, era inutil să i-o vîrî în suflet.

Cunoștea toate dialectele Orientului Apropiat, și tot timpul liber și-l petrecea citind, hoinărind, spălîndu-și

rufele. Nu mă îndemna la nimic, îmi arăta numai ceea ce era bine, folositor şi inteligent de făptuit. De la el am învăţat, să citesc şi să scriu greceşte. Văzîndu-mă atît de fidel ataşat lui, nu-mi precupeţi dragostea. La început îi ziceam „domnule", el îmi spuse să-i zic „barba", adică „unchiule".

În curînd, uitînd de pierderea chimirului — cu întreaga lui comoară — devenii discipolul său, singurul lui prieten şi mîngîierea bătrîneţelor lui.

Dar deocamdată mai aveam o grea încercare de trăit. O trăirăm împreună.

Dacă uitasem pierderea chimirului, nu mă puteam obişnui cu aceea a soră-mi. Mi-era drag Barba Iani, dar pe Chira o adoram. Şi cum eram încredinţat că ea trăieşte îndărătul porţilor, lîngă care mîncasem bătaia aceea, demonul mă împinse să trec iar pe acolo.

Era în mijlocul verii, la vreo lună după nenorocita plimbare la Bapcuma. Dădui tîrcoale — fără ştirea lui Barba Iani — în mai multe rînduri, pe lîngă afurisita de vilă, ocolind-o pe departe, pîndind, spionînd. Nimic. Tot felul de femei ieşeau la plimbare în trăsură. Chira pierise.

Încurajat de îndemînarea pe care o întrebuinţam, într-o seară mă hotărîi să fiu mai îndrăzneţ. Îmi procurai o scară şi, favorizat de o noapte întunecoasă, mă dusei s-o rezim de zidul înalt care împrejmuia curtea. Căutam cu orice preţ mijlocul să privesc înăuntrul haremului, unde ştiam că femeile umblă fără de văl. Dar nu dădui decît de obloane închise. Mă încăpăţînai, făcui înconjurul zidului şi sfîrşii prin a da de-o fereastră luminată. Dar asta nu era decît o cameră mare, bogat mobilată şi în care nu era nimeni. Aşteptai, cu inima zvîcnind, în capul scării, nădăjduind mereu să zăresc trecînd vreo femeie.

Deodată, treapta pe care şedeam plesni şi fu cît pe ce să cad. Îngheţat de frică, mă agăţai cum putui mai bine, cînd o zguduitură neaşteptată mă aduse în simţiri. Scara-mi fu smulsă, iar eu căzui în braţele unui cavas, care, fără să scoată o vorbă, mă zdrobi sub o ploaie de pumni.

Fusei legat burduf, aşezat într-un cărucior tras de un măgar şi dus la Damasc, unde mă aruncară în arestul preventiv.

Închisorile preventive, în Turcia vremurilor acelora, erau adevărate morminte pentru supuşii otomani. Nenorocitul care intra acolo, mai ales pentru vinovăţii grave ca a mea, habar n-avea cînd avea să fie judecat, dacă vreun om cu vază n-ar fi alergat, sfănţuind în dreapta şi în stînga şi implorînd graţia unui înalt funcţionar. Dar cea mai mare suferinţă nu era atît pierderea libertăţii, cît îngrozitoarea viaţă pe care trebuia s-o ducă acolo cel închis mai ales cînd era un tînăr.

În celula mea eram o duzină. Patul comun — o lungă înşiruire de scînduri goale — ocupa trei părţi din încăpere. Într-un colţ, un hîrdău mare de lemn, cu capac, în care ne făceam nevoile, împrăştia o putoare înăbuşitoare. Păduchi de toate felurile, ploşniţe fără număr şi şobolani mişunau puzderie. Nu se obosea nimeni să-i mai ucidă pentru asta ar fi trebuit o viaţă de om.

Faptele cele mai scîrboase se petreceau în văzul tuturor. Turci, greci, armeni sau arabi nu mai păreau oameni Abjecţia omenească era astfel, încît n-ar putea fi comparată decît cu ea însăşi, căci singură specia umană, dintre toate făpturile pămîntului, poate să se degradeze pînă într-atît.

Şi eu căzusem tocmai în iadul acesta pămîntesc, în mijlocul acestor monştri... Ce pleaşcă pe ei !

Nimeni nu-mi luă apărarea, nici unul nu mă protejă nici musulmanii, nici chiar creştinii... Mai mult, se bătură pe prada proaspătă, îşi smulseră bărbile, se însîngerară Dacă ar fi avut arme, s-ar fi ucis ! Astfel, timp de o lună cunoscui cele mai cumplite batjocuri ce se pot închipui

Azi nu-mi pare rău de tot ce am păţit. Numai astfel am putut cunoaşte fiinţa omenească pînă în adîncurile ei. Dacă am rămas bun în ciuda tuturor celor ce am văzut, celor ce am suferit, e doar pentru a putea să-mi aduc prinosul de recunoştinţă celui care a creat bunătatea, a făcut-o rară şi a aşezat-o printre bestii — ca unică justificare a vieţii

Mă socoteam îngropat de viu și mă gîndeam la moarte. Se povestea că unii întemnițați, nemaiputînd-și îndura chinurile la care erau supuși, se spînzuraseră de gratiile ferestrelor, cu fîșii din hainele lor, în timpul nopții, pe cînd toți ceilalți dormeau. Mă hotărîi să fac și eu ca acești martiri.

Cu toate acestea, un glas lăuntric mă îmbărbăta. Știam că nu mai eram singur pe lume, ca mai înainte. Un om inimos, un prieten rar, se afla undeva, afară. Era sărac și fără protectori, dar bun și inteligent. Neîndoios că el se gîndea la mine, că lucra la liberarea mea.

Judecasem bine. Într-o zi, ușa celulei se deschise, paznicul intră și îndărătul lui se ivi Barba Iani !... Cîtă nespusă fericire ! Numai apariția Chirei m-ar fi putut face atît de fericit. Însă, în același timp, cîtă tristeță ! Luna aceasta, părul bietului om albise ! Mă aruncai în brațele lui, plîngînd. Drept orice compătimire, în fața acestei scene dureroase, un grec, tolănit pe pat, strigă :

— Ei moșneguțule ! E al tău băiatul ? Bună bucățică pentru un loc ca ăsta !... Ne-am înfruptat cu toții ! Tu i-ai luat caimacul ?

Galben ca ceara, Barba Iani mă strînse în brațe și-mi spuse cu glasul tremurător și înăbușit :

— Fii tare !... Fii tare !... Mîine vei fi scos de aici pentru a fi deportat...

— Deportat ? strigai eu. Să mă despart de tine ?

— E pedeapsa cea mai ușoară pe care am putut-o obține. Greșeala ta e gravă : ai voit să intri noaptea într-un harem. Dealtfel, mîngîie-te, eu te voi întovărăși. Lumea-i largă, vom fi liberi și — dacă în viitor te hotărăști să mă asculți — vei trăi fericit pe pămîntul turcesc. Hai, la revedere !... Pregătește-te pentru mîine dimineață, în zori !

N-am putut dormi toată noaptea. În faptul zilei, fusei scos afară. Doi jandarmi călări, înarmați cu puști și iatagane, așteptau la poarta închisorii, cu o căruță. Abia atunci băgai de seamă că eram trei condamnați la deportare. Barba Iani era în față cu bagajele noastre. Căruța fu încărcată și convoiul porni spre Diarbekir.

O viață de om nu se poate istorisi, nici scrie. O viață de om, care a iubit lumea și a străbătut-o, e și mai cu neputință de povestit. Dar cînd omul acesta a fost un pasionat, cînd el a cunoscut toate formele fericirii și ale nenorocirii străbătînd pămîntul, atunci e aproape o îndrăzneală să încerci să redai o imagine vie despre ceea ce a fost viața lui. Mai întîi, e o imposibilitate pentru el însuși, apoi pentru cei ce trebuie să-l asculte.

Farmecul, pitorescul, partea interesantă a vieții unui om cu temperament puternic, zbuciumat și, în același timp, aventuros, nu stă totdeauna în faptele izbitoare ale acestei vieți. Frumusețea trebuie s-o cauți de cele mai multe ori în amănunte. Dar cine stă să asculte amănuntul ? Cine-l poate gusta ? Și, mai ales, cine l-ar putea înțelege ?

Iată pentru ce am fost totdeauna vrăjmașul lui : *Povestește-ne ceva din viața dumitale !...*

Mai este o greutate : cînd iubești, nu poți trăi singur. Nu poți trăi singur nici chiar atunci cînd nu mai vrei să fii iubit, cum este cazul meu de azi. Asta e adevărat cel puțin pentru pătimașii care încă n-au încetat să trăiască din amintire, căci nu poate fi nici o amintire fără de prezent. Poți, mult și bine, să vrei să mori. Eu am voit-o, de-a binelea, de mai multe ori în viața mea. Dar chipurile frumoase ale trecutului meu mi-au răsărit vii în minte, mi-au înduioșat inima, au înlocuit amărăciunea prin bucurie și m-au silit să caut mereu veșnicul balsam pe fețele oamenilor. Una din aceste mărețe figuri a fost Barba Iani.

Despre el nu pot povesti nimic, sau aproape nimic : opt ani din viața mea fură alipiți de a sa... Diarbekir, Alep, Angora, Sivas, Erzerum, sute de tîrguri și de sate fură străbătute de cele două umbre ale noastre. N-am vîndut numai salep. Covoare, mătăsuri, cuțitărie, balsame, dresuri, parfumuri, cai, cîini, pisici, tot a trecut prin mîinile noastre, dar tot bietul salep era acela care ne scotea din nevoie. Cînd vreo afacere neizbutită ne lăsa cu buzunarele goale, dam fuga la ibrice, la sărmanele ibrice ruginite. Și, atunci : „Salep ! Salep !... Haai la salepgiu". Ne uitam unul la altul și ne înveseleam.

Rîdeam, da, pentru că Barba Iani era un prieten nepreţuit, dar cauza ruinii eram totdeauna eu, neasemuitul făcător de boroboaţe. Între multe alte buclucuri, îmi amintesc de una care le-a întrecut pe toate.

Ne băgaserăm toţi banii în doi cai frumoşi, pe care-i cumpărasem dintr-un bîlci mare, la vreo cincisprezece kilometri de Angora. Eram mulţumiţi, făcuserăm o afacere minunată. La întoarcere, pe drum — mai din mulţumire, mai din cauza oboselii — îmi veni gustul să mă opresc înaintea unei crîşme. Era noapte. Barba Iani se împotrivi :

— Lasă, măi Stavrache !... Hai să mergem acasă !... Acolo vom ciocni un păhăruţ.

— Nu, Barba Iani, eu vreau aici !... Un minut numai !... Am chef să ne cinstim norocul !

Bietul om se dădu bătut. Ne legarăm dobitoacele afară de un stîlp. Şi, cu ochii ţintă spre fereastră, cinstirăm un păhărel. Apoi mai luarăm unul. Ne prinse foamea, îmbucarăm ceva. Apoi o sticlă, şi-apoi alta, căci Barba Iani ştia şi el doar ce-i aia trai bun !... Capetele ni se înfierbîntaseră. Începurăm să cîntăm în greceşte :

Iar te-ai îmbătat, trăsnilă !
Iar îmi spargi paharele !
Ce animal slut mai eşti !

Dar tocmai cînd ne era lumea mai dragă, Barba Iani tăcu. Calm, cu ochii aţintiţi pe geamurile întunecate, el îmi zise :

— Te cred şi eu, Stavrache, că eşti un „animal slut", căci animalele noastre cele frumoase ori au pierit, ori nu mai văd eu bine !

Dintr-o săritură fusei la uşă, dar nu mai putui prinde decît răpăitul unui galop nebun, care răsuna în noapte.

Un ceas după aceea, orbecăind şi poticnindu-ne prin toate găurile, Barba Iani îmi zicea, în chip de mustrare :

— Ai vrut să... cinstim norocul !...Ei bine, umblă acum pe jos, copil afurisit şi încăpăţînat ce eşti !... Hai, ia mai cîntă-mi să-ţi treacă de necaz : *Iar te-ai îmbătat, trăsnilă !*

Ferice de cel ce-şi simte inima zvîcnind în bun pămînt omenesc, în glia aceea de calitate superioară, care-ţi transmite seva ei dătătoare de viaţă !... Vai de acela care nu ştie ce e asta !

Vreme de ani îndelungați, în timpul cărora viața mea fu una cu a lui Barba Iani, natura însăși avu o înfățișare atrăgătoare, frățească, poetică. Totul îmi părea frumos și demn de a fi trăit. Urîciunea își pierdea repulsia, prostia se lovea de batjocurile noastre, șiretenia era demascată, violența celor tari îmi părea suportabilă. Cînd contactul cu cei de rînd ne înăbușea, ne adînceam în lumea gîndurilor, în viața în care natura singură vorbește ochilor și inimii.

Barba Iani era în stare să meargă o zi întreagă fără să scoată un cuvînt. Doar din cîte o singură privire îmi indica ceea ce merita să fie văzut. El zicea că asta însemnează „să iei o baie dezinfectantă". Era adevărat.

Opera mută a Creațiunii purifică și-l redă sie însuși pe omul umilit de josnicii. Și nu e om, oricît de puternic, care să poată trece prin ticăloșii fără să se-ntineze.

Mai mult, acest neasemuit tovarăș al adolescenței mele era un cunoscător al antichității și al filozofilor ei. Toate disertațiile lui asupra vieții — patima sa în ceasurile de odihnă — erau împestrițate de pilde scoase din înțelepciune. El nu era un înțelept, dar îi plăcea liniștea conștientă a sufletului.

— Mai curînd sau mai tîrziu, omul inteligent ajunge să înțeleagă deșertăciunea zbuciumului sentimental, care tulbură pacea și consumă viața, îmi zicea el. Ferice de acel care ajunge să înțeleagă aceasta mai de timpuriu : cu atît mai mult se va bucura de existență !

Într-o zi rece de toamnă eram pe un cîmp de manevre, în apropiere de Alep. Băutura noastră caldă fu luată cu asalt de către soldați. Chiar ofițerii veniră să se împărtășească din ea ; și cum sub ibricele noastre era jăratec, rămaseră să se încălzească și să mai vorbească. Un ofițer superior povestea unui subaltern al său anecdota în care un general, prieten al lui Alexandru cel Mare, se declara partizan pentru pacea propusă de Darius :

— „Eu aș accepta, dacă aș fi Alexandru", spuse cel dintîi, la care marele cuceritor îi răspunse : „Și eu aș accepta, dacă aș fi... dacă aș fi..." Ofițerul turc se încurcă : Ah, făcu el, cum se chema prietenul acela al lui Alexandru ?

— Parmenion! răspunse Barba Iani, care trăgea cu urechea la convorbirea lor.

— Bravo, moşule! exclamă ofiţerul. Dar de unde ştii tu asta? Cînd vinzi salep, nu prea te întîlneşti cu Alexandru cel Mare.

— Cum nu? îi replică prietenul meu. Tot omul are nevoie *să se încălzească*, după cum vedeţi!

Aluzia aceasta cu îndoit înţeles îi plăcu ofiţerului. El binevoi să vorbească cu noi. În clipa aceea, privirea mea se încrucişă cu a lui.

— Parcă te-am mai văzut undeva. Figura ta îmi e cunoscută! îmi zise el.

— Da! îi r(spunsei, înroşindu-mă. Am fost în aceeaşi trăsură cu Mustafa-bei, la Constantinopol, acum cinci ani.

— Pe Alah!... E-adevărat!... Tu eşti băiatul ce căuta pe maică-sa, care avea un ochi vătămat. Ei bine, nenorocitule, trebuie să fi suferit mult cu blestematul acela de satir!

— Mult!... De unde era să-l cunosc?

— Dar cum poţi să te încrezi aşa, în cel dintîi venit, care începe să mîngîie obrajii unui copil?

Ofiţerul ne vorbi îndelung şi-mi dezvălui toate ticăloşiile făptuite de Mustafa-bei. Apoi începu să-l descoasă pe Barba Iani şi fu mişcat de cîte află. Despărţindu-ne, ne strînse mîinile cu dragoste şi ne rugă să primim cîte o liră turcească de aur.

— Să n-o luaţi drept bacşiş. Asta e ca să vă arăt că stimez înţelepciunea bătrînului şi compătimesc cu suferinţele tînărului!

Întorcîndu-ne acasă, Barba Iani conchidea:

— Vezi tu, Stavrule? Pretutindeni sunt rătăciţi, dar inteligenţa dărîmă barierele dintre oameni, chiar atunci cînd e înveştmîntată într-o uniformă militărească!

În vremea asta, Barba Iani îmbătrînea.

O boală de inimă îl făcu din an în an mai neputincios să-şi cîştige pîinea de toate zilele. Oboseala îl dobora. Întristarea punea din ce în ce stăpînire pe el. Eu aveam douăzeci şi doi de ani, eram puternic, curajos, şi dezgheţat.

Cîteva mici economii, pe care izbutiserăm să le agonisim, mă hotărîră să-l rog să se mai odihnească, iar pentru ca repausul aceasta să-i priască mai bine, alesei, ca loc de retragere, o țară necercetată încă de noi : munții Libani.

O, frumosul și tristul Liban ! Numai gîndindu-mă la anul acela petrecut acolo, inima mi se înfioară de plăcere și sîngerează în același timp !.... Ghazir !... Și tu Dlepta !.... Și tu, Harmon !... Și tu, Malmetein !... Și voi, cedri cu lungi brațe frățești, care parcă voiți să cuprindeți întreg pămîntul ! Și voi, rodii, care vă mulțumiți cu trei pumni de mușchi îngrămădit în crăpătura unei stînci pentru a putea oferi călătorului rătăcit rodul vostru zemos !... Și tu, Mediterană, care te dai, voluptoasă, mîngîierilor zeului tău înflăcărat și care-ți desfășori imensitatea fără de pată înaintea sărmanelor ferestre ale căsuțelor libaneze, suprapuse în fața infinitului !... La toate și tuturor vă zic : adio !... De astăzi nu vă voi mai revedea, dar ochii mei vor păstra de-a pururea amintirea unicei și blîndei voastre lumini... Lumina aceasta s-a mohorît în amintirea mea... Viața n-a voit ca bucuria să-mi fie deplină...

Dar, Doamne, unde și cînd ne dăruiește viața bucurii depline ?

. . . .

Ne oprirăm la Ghazir, un sat pitoresc, cum e aproape întreg Libanul, și așezat pe un platou adăpostit. Eram singurii chiriași ai unei femei în vîrstă și artritice, care trăia în singurătate, Set Amra, o arabă creștină, ca mai toți locuitorii Libanului. Cu toate că eram ortodocși și ea catolică, fiind tot creștini, furăm bine primiți.

Și-acum iată încă o întîmplare, căci viața mea e bogată în întîmplări.

La Ghazir hotărîsem să lucrez numai eu. Barba Iani, suferind, se plimba, căutînd rodii și omorînd mici șerpi. Cu Set Amra aveam sfaturi lungi, pe cînd ne fumam narghilelele. Astfel aflarăm că și ea avea o durere.

Era prea singură pe lume, și singurătatea asta îi rodea inima. Unicul ei copil — o fată de vreo douăzeci de ani — era în Venezuela, unde plecase cu tatăl ei ca să facă avere, după cum e obiceiul locuitorilor din Liban. Dar bătrînul

murise de vreun an, iar după moartea lui scrisorile din America veneau tot mai rare. Selina — tînăra fată — nu era săracă. Conducea o bună afacere cu bijuterii. Cu toate acestea, inima ei nu se prea prăpădea în atenţii pentru maică-sa. O uita, şi Set Amra era nevoită să trăiască zile întregi cu pîine goală.

Ne fu milă de ea. Din ceasul acela, mîncarăm laolaltă. Set Amra deveni sora şi mama noastră. Ea se înfruptă cu bune bucăţele de friptură de oaie şi narghileaua îi fu totdeauna îndopată cu tumbac. Asta era tot ce-i trebuia. Ea binecuvînta pe Dumnezeu de-a ne fi adus sub acoperişul ei şi scrise fiică-si scrisori pline de recunoştinţă duioasă. Selina răspunse mulţumind „celor doi necunoscuţi" cu inimă de fraţi".

Şi timpul trecea în fericire.

Dar cîştigînd din ce în ce mai puţin, economiile noastre începură să scadă văzînd cu ochii. Toamna veni, şi ea aduse o răceală lui Barba Iani. Plecai la Beirut după un medic. Îngrijirile date îmbunătăţiră starea scumpului meu prieten, dar banii se mistuiră.

Iarna fu grea pentru nişte ţinuturi ca ale Libanului. De-abia izbuteam să scot cele trebuitoare, ca să nu crăpăm de foame. Ne lipsirăm de carne. În casa noastră, de trei ori pe săptămînă, nu găseai decît pîine goală. Ca să facem şi mai mare economie, nu mai aprindeam decît o singură narghilea, al cărei ciubuc trecea din mînă în mînă şi de la gură la gură.

O duceam greu. Totuşi, cu chiu cu vai, ieşirăm în martie, cînd o veste ne umplu inimile de bucurie. Selina îşi anunţa plecarea din Venezuela şi întoarcerea ei la căminul părintesc, peste vreo trei-patru săptămîni.

Chiote !... Îmbrăţişări nesfîrşite !

— Ştiţi ceva ? ne spuse într-o zi Set Amra, în taină, Stavru e băiat frumos. Desigur, Selina se va îndrăgosti de el şi atunci bunătatea voastră faţă de mine va fi răsplătită cu prisosinţă... Ei, ce zici tu, Stavrule ?

Ce să zică Stavru ?... Nimic alta, decît că îşi pierdu capul, ca de obicei... Ba îl făcu chiar şi pe Barba Iani să şi-l piardă, şi tustrei, împreună cu artritica, ne puserăm

să jucăm o horă, ca să sărbătorim apropiata mea nuntă cu Selina, care habar n-avea de toate astea !...

Eu o luasem razna, ca un cal surd. Considerînd casa drept o viitoare proprietate a mea, băgai de seamă că terasa acoperişului se înmuiase, lăsînd să picure în odă apa ploilor. Deci, după obiceiul libanezilor, mă suii pe acoperiş, cu tăvălugul de piatră şi în hazul nestăpînit al locuitorilor, mă încăpăţînai să alerg în lungul şi largul terasei, tîrînd după mine greul cilindru, care-mi sdrobea călcîile şi mă trîntea în nas.

Ah ! afurisită de inimă, la cîte prostii nu m-ai împins !

Mersei mai departe. Într-o zi, arătînd lui Barba Iani buzele încă rumene şi cărnoase ale Set Amrei, care sugeau cu voluptate din ciubuc, îi zisei :

— Ei, Barba Iani !... Ce zici de buzele astea ? Cine ştie ? Poate că ele mai ştiu să sărute şi altceva, afară de chihlimbarul narghilelei ! Şi se prea poate să jucăm la două nunţi deodată !

Da, două nunţi, înţelegi dumneata ! Căci, cît despre nunta mea cu Selina, ea era sigură şi aievea, ca şi sărăcia noastră.

— Ah ! Stavrache ! oftă sărmanul meu prieten. Are să treacă multă apă pe gîrlă pînă vei ajunge să cunoşti lumea !

A fost prooroc.

Selina sosi. O oacheşă cu ochi de diavol şi cu păr bogat, înaltă, voinică, neastîmpărată ca argintul viu, dar suflet de negustor şi inteligenţă de cocotă. Chiar din ziua întîia ne-a umilit pe toţi. Mulţumirile ei fură scurte şi reci. Găsea că viaţa pe care o duceam era „dezgustătoare" şi n-a lipsit mult ca ea să ne învinovăţească chiar de sărăcia maică-si. Ea ne arătă dispreţul ei, închiriindu-şi o casă aparte, venind să ne facă zilnic cîte o vizită de un sfert de oră şi înmînînd Set Amrei o sumă ridicolă de bani, care ne fu dată drept „despăgubire". Gătită cu vestminte exotice şi cu bijuterii de preţ, ea se arăta ca o marfă în ochii rîvnitori ai satului.

Într-o zi, o vecină alergă să ne spună că un frumos vîntură-lume sosise cu trăsura de la Beirut, ca s-o viziteze pe Selina... Pe Selina, logodnica mea !

— Ah ! Barba Iani, ce plină de dezamăgiri e viaţa ! hohotii eu, prăbuşindu-mă pe umărul singurului meu prieten pe care îl aveam.

— Nu ştiai asta, Stavrache ? Ei bine, afl-o cum ! Pînă una-alta, caută ibricele de salep, hai să ne strîngem catrafusele şi... la drum ! Să plecăm : pămîntul e plin de frumuseţi !

Plecarăm, lăsînd-o pe biata Set Amra cu lacrimile în ochi. Şi trei luni în şir băturăm superbele meleaguri ale muntelui Liban, adăpîndu-ne din izvoarele lui limpezi şi adăpînd pe libanezi cu veşnicul nostru salep.

— Salep ! Salep ! Hai la salpegiu !

— Nu-i aşa, Stavrache, că pămîntul e veşnic frumos ?

— Ah ! Barba Iani ! Cîtă dreptate ai !

Pămîntul e frumos ? Da' de unde ! Şi asta e tot o minciună ! Toată frumuseţea lui se răsfrînge din inimile noastre, atîta timp cît inimile acestea sînt pline de bucurii. În ziua în care bucuria îşi ia zborul, pămîntul nu mai e decît un cimitir.

Şi frumosul ţinut al Libanului fu un cimitir pentru inima mea şi pentru trupul lui Barba Iani.

Într-o zi, în apropiere de Dlepta, prietenul meu fu lovit de un atac brusc şi neaşteptat, care îl doborî la pămînt cu capul înainte.

— Barba Iani !... Aman, Barba Iani !... Ce ai ? Ţi-e rău ?

Nu ! Lui Barba Iani nu-i mai era rău. Răul rămăsese întreg pentru mine.

El a fost viermele care mi-a ros toată viaţa mea de pe urmă. Nostalgia acestei prietenii pierdute, precum şi dorul de a afla — împotriva tuturor piedicilor — o iubire caldă, mă hotărîră, cîţiva ani mai tîrziu, să mă întorc în ţara mea, să mă lipesc de-o fiinţă gingaşă şi s-o iubesc aşa cum iubeam pe Chira, pe mama, pe Barba Iani.

Dar asta a fost, după cum se ştie povestea lui Stavru.